

Fra desperasjon til nåde

En undersøkelse av appeller til det Apostoliske Pønitentiari som et middel for å unngå den spanske inkvisisjonen mellom 1495-1503

**Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen**

**Ingrid Serenne Aakre Kibsgård
Masteroppgave i historie, vår 2023**

«Certamente non è stato detto ciò che si poteva dire sui rapporti tra Inquisizione Spagnola e la Penitenzieria Apostolica».¹

---

¹ Oversettelse (egen): «Alt som kan sies om forholdet mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari, har ikke blitt sagt». Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 223.

Abstract

This thesis investigates a specific aspect of the relationship between the Spanish Inquisition and the Apostolic Penitentiary, through an examination of previously unexplored copies of original supplications sent from Spain to the Penitentiary between 1495 and 1503. These supplications were submitted by individuals involved with the Inquisition, seeking forgiveness from the Penitentiary. Previous research on both the Spanish Inquisition and the Apostolic Penitentiary has never fully explored this aspect before using material from the Penitentiary archives.

The aim of this research is to investigate whether the dispensations given after such appeals, could be used as a means to avoid the Spanish Inquisition. Through a thematic analysis of the supplications based on their origin, their chronology, their supplicants and the content, this study ultimately seeks to evaluate the efficiency of such appeals. In addition, the study also wishes to highlight the importance of the Penitentiary archives as a valuable source for future research related to the inquisition.

The analysis of the supplications has revealed several conclusions. On one hand, the material shows multiple examples in which individuals involved with the Spanish Inquisition have successfully obtained absolution or overturns of inquisitional decisions or accusations, with a dispensation given by the Penitentiary. This was achieved despite conflicting canons in canon law or instructions of the Inquisition. At the same time, a distinction emerges between the theoretical potential of petitions to the Penitentiary as a means of avoiding the Inquisition, and their actual efficiency. In conclusion, obtaining a dispensation from the Penitentiary alone, did not always guarantee avoidance of the Inquisition.

Forord

For en reise dette har vært. Ved oppgavens ende er det flere som fortjener en takk.

Takk til familie, venner og kjæreste som alltid har hatt troen på meg – selv om innholdet i oppgaven ikke alltid har vært like lett å forstå.

Takk til Universitetet i Oslo og det Norske institutt i Roma som gav meg muligheten til å tilbringe en viktig måned i Pønitentiariets arkiv. Takk til *Archivio Storico della Penitenzieria Apostolica* ved Dott. Hugo Taraborrelli for hjelp med arkivmaterialet og øvrige spørsmål både før, under og etter besøket. Takk til professor Ludwig Schmugge som tok seg tid til å møte meg i Roma og til Mara som gjorde tiden i arkivet litt mindre ensomt. Takk til HF biblioteket ved UiB som har funnet absolutt alle bøker og artikler jeg har spurt om og takk til Gunnar Winsnes Knutsen som har kommet med tips til ulik litteratur om den spanske inkvisisjonen. En takk går også til øvrige professorer og studenter som har bidratt med kommentarer på oppgaven underveis.

Den aller største takken går til min veileder Kirsi Salonen. Takk for at du introduserte meg for det Apostoliske Pønitentiari og til forskermiljøet som følger med. Takk for hjelpen med søknader, anbefalingsbrev, paleografi og latin. Takk for at du har vært minst like entusiastisk ovenfor oppgaven min som meg og for at du har satt av mye tid til å besvare alle mine spørsmål. Mest av alt, tusen takk for at du, gjennom hele masterperioden, aldri har tvilt på meg og mitt prosjekt.

15. mai, 2023

Ingrid Serenne Aakre Kibsgård

Innholdsfortegnelse

ABSTRACT	I
FORORD	II
FIGUR- OG TABELLOVERSIKT	IV
1 INNLEDNING	1
1.1 PROBLEMSTILLING	1
1.2 OPPGAVENS UTFORMING.....	2
2 TIDLIGERE FORSKNING	4
2.1 DEN KOMBINERTE FORSKNINGSLITTERATUREN	4
2.2 EGEN FORSKNINGSLITTERATUR	6
2.2.1 <i>Den spanske inkvisisjonen</i>	6
2.2.2 <i>Det Apostoliske Pønitentiari</i>	8
3 KILDEMATERIALET	10
4 METODE	12
4.1 FORSKNING OG FORARBEID	12
4.2 METODE I OPPGAVEN	14
5 BAKGRUNN: DEN SPANSKE INKVISISJONEN OG DET APOSTOLISKE PØNITENTIARI...	16
5.1 HVA ER INKVISISJONEN?	16
5.2 HVA ER PØNITENTIARIET?.....	17
5.3 PROSESSEN VED Å SØKE	18
5.4 DEN SPANSKE INKVISISJONEN OG DET APOSTOLISKE PØNITENTIARI	25
6 OMSTENDIGHETENE RUNDT ANSØKNINGENE	27
6.1 ANSØKNINGENES TILHØRIGHET	27
6.2 PLASSERING I TIDSPERIODE	32
6.3 SUPPLIKANTENE BAK ANSØKNINGENE	35
7 HVA VILLE SUPPLIKANTENE?	41
7.1 UTESTENGT FRA DET RELIGIØSE OG ADMINISTRATIVE LIV	43
7.2 STRAFFEPLAGG	49
7.3 JØDISK KJETTERI	52
7.4 DELAKTIG I MORD	57
7.5 DØMT «IN ABSENTIA»	61
8 AVSLUTNING	64
8.1 KONKLUSJON	64
8.2 VIDERE FORSKNING.....	68
9 LITTERATUR- OG KILDELISTE	70
UPUBLISERTE KILDER:	70
PUBLISERTE KILDER	70
SEKUNDÆRLITTERATUR	70

Figur- og tabelloversikt

Figurer:

FIGUR 1: OVERSIKT OVER ANTALL BREV SENDT FRA OMRÅDENE I KILDEMATERIALET MELLOM 1495-1503.	32
FIGUR 2: OVERSIKT OVER TYPE ANSØKNINGER I DET AKTUELLE KILDEMATERIALET MELLOM 1495-1503.	42

Tabeller:

TABELL 1: OVERSIKT OVER DE FEM ROMERSK-KATOLSKE PROVINSENE I SPANIA, DERES RESPEKTIVE BISPEDØMMER OG ANTALL GANGER OPPFØRT I ANSØKNINGENE.	27

1 Innledning

Det spanske samfunnet i middelalderen var et resultat av balansen mellom politiske og religiøse krefter. En av de mest fremtredende institusjonene som eksemplifiserer dette samspillet er *den spanske inkvisisjonen*. Da institusjonen ble opprettet i 1478, var det med et mål om å forene det spanske riket i den katolske troen og bekjempe all form for kjetteri. Konsekvensene for dem som ble anklaget for dette kunne bli alvorlige. Følgene inkluderte alt fra offentlig ydmykelse, ekskommunikasjon og konfiskering av eiendom til fengsel, tortur og henrettelse. I kjølvannet av en slik forfølgelse ble det vanskelig for mange spanske innbyggere å finne sin plass i samfunnet igjen. Dette kunne gjelde både for den enkeltes del, men også for kommende generasjoner i nær relasjon med den dømte. Følgelig søkte flere etter ulike måter å unnsnippe inkvisisjonens klør på. For noen ble løsningen å bevise sin uskyld direkte til inkvisisjonen, mens det for andre var nødvendig å flytte ut av det spanske riket. En annen mulighet som tidligere ikke har blitt undersøkt i sammenheng med den spanske inkvisisjonen, var å appellere til det Apostoliske Pønitiari i Roma.

Det Apostoliske Pønitiari er et pavelig kontor som i middelalderen håndterte et stort antall saker, reservert for den hellige stol, knyttet til syndsforlatelse. De hadde myndighet til å gi ansøkere absolusjon eller tillatelse i form av dispensasjoner kalt supplikasjoner, for ulike alvorlige forbrytelser eller viktige forespørsler. Den største delen av dispensasjoner gitt av Pønitiariet omhandler såkalte «vanlige» saker knyttet til spørsmål rundt for eksempel illegitimitet og ekteskap.² Mine undersøkelser i Pønitiariets arkiv har likevel avslørt at det også finnes supplikasjoner sendt av spanske innbyggere som på en eller annen måte har kommet i konflikt med inkvisisjonen. Min oppgave ønsker følgelig å undersøke det Apostoliske Pønitiari som en potensiell utvei fra den spanske inkvisisjonens forfølgelser.

1.1 Problemstilling

*«La bibliografia riguardante l'Inquisizione in genere e quella Spagnola in particolare è sterminata e si potrebbe pensare che ormai sia stato detto tutto o quasi tutto».*³

---

² Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 20.

³ Oversettelse (egen): «Bibliografien om inkvisisjonen generelt, men særlig den spanske, er enorm og man kan derfor tenke at nesten alt er sagt»; Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», 2000.

Slik innleder prest og arkivar Filippo Tamburini sin artikkel fra 2000. I artikkelen belyser han et nokså ukjent tema innenfor spansk inkvisisjonsforskning, ved å ta for seg sammenhengen mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari. Ved hjelp av et kildemateriale hentet fra arkivet til Pønitentiariet, eksemplifiserer han hvordan spanske innbyggere i middelalderen, på ulike måter appellerte til Pønitentiariet som følge av forfølgelse fra den spanske inkvisisjonen. Artikkelen skapte grobunn for ytterligere undersøkelser av dette forholdet, men så langt er det *ingen* som har foretatt en slik forskning i stor skala.

Denne oppgaven ønsker først og fremst å synliggjøre betydningen av Pønitentiariets arkiv som en viktig kilde til spansk inkvisisjonsforskning. Dette skal gjøres ved å undersøke et aspekt ved inkvisisjonens og Pønitentiariets forhold. Ved hjelp av et foreløpig ukjent kildemateriale, vil min forskning undersøke om dispensasjoner fra Pønitentiariet kunne fungere som en beskyttelse mot inkvisisjonens forfølgelser. Studien vil basere seg på tidsrommet mellom 1495 og 1503. Dette er som følge av det utvalgte kildematerialets datering. Tidsperioden er særlig relevant for forskningsspørsmålet i denne oppgaven ettersom den representerer deler av pave Alexander Vis pontifikat (1492-1503). Alexander var kjent for sin favorisering av den spanske inkvisisjonen og det er derfor svært interessant å se om dette er noe kildematerialet bærer preg av.

Min oppgave vil ta for seg følgende problemstilling: *Kunne praksisen med å appellere til det Apostoliske Pønitentiari brukes som et middel for å komme seg unna den spanske inkvisisjonen?* I forlengelsen av dette vil oppgaven undersøke *hva* supplikantene ønsket å unngå og *hvorfor* var dette mulig. I tillegg vil det være viktig å etablere *hvem* som benyttet seg av denne muligheten og om det finnes en tendens med tanke på *når* supplikantene appellerte til Pønitentiariet. Dette vil undersøkes i lys av sosiale og religiøse omstendigheter.

1.2 Oppgavens utforming

Denne oppgaven er hovedsakelig delt inn i 8 kapitler. De første fire kapitlene gjennomgår den eksisterende forskningen på området, presenterer kildematerialet som brukes og forklarer hvilke metoder som var viktig i både forarbeidet og underveis i skriveprosessen.

Hoveddelen av denne oppgaven vil naturligvis være analysen av kildematerialet. Likevel vil den historiske konteksten som kildematerialet befinner seg i, være vel så viktig. Allerede i

kapittel 5 om den historiske bakgrunnen til både den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari, vil noen av de relevante funnene fra kildematerialet bli presentert. Kapittelet tar for seg viktige elementer ved begge institusjonene, både individuelt og kombinert, for å skape en grunnleggende forståelse av kildematerialets innhold. Den største delen av analysen vil gjøres i kapittel 6 og 7. Analysen vil være tematisk inndelt i henhold til stikkord som hvor, når, hvem og hva. Kapittel 6 tar for seg kildematerialets *omstendigheter*. Her vil ansøkingenes tilhørighet, plassering i tidsrom og supplikantene bak ansøkingene være sentral. Kapittel 7 analyserer selve innholdet i ansøkingene.

I kapittel 8, vil det være en oppsummerende konklusjon hvor de viktigste funnene fra analysen vil bli presentert og drøftet. Avslutningsvis er det også inkludert et kort kapittel om veien videre i forskningen. Her vil enkelte funn som har vist seg å være viktige for videre undersøkelser bli presentert.

2 Tidligere forskning

Tidligere forskning om både den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari er omfattende. Forskning på den spanske inkvisisjonen kan dog sies å være hakket mer utbredt og ikke minst eldre enn det som er undersøkt av Pønitentiariet. Til tross for at begge institusjonene har hver sin detaljerte forskning, finnes det svært lite forskningslitteratur som utelukkende adresserer og kombinerer de to. Under vil jeg likevel forsøke å presentere den viktigste forskningen hvor begge institusjonene er nevnt. I tillegg vil det være hensiktsmessig å presentere forskningslitteraturen hver for seg ettersom dette vil være det største grunnlaget for detaljene rundt institusjonene.

2.1 Den kombinerte forskningslitteraturen

Et viktig skille i de to respektive institusjonenes forskning er før og etter åpningen av deres arkiv. Til tross for at inkvisisjonen og Pønitentiariet er kombinert i noe forskning allerede på 1800-tallet, er den største delen utgitt etter 1900. Dette skillet markerer viktige fremskritt i forskningen som også gjenspeiles i fakta og detaljer. Arkivet til det Apostoliske Pønitentiari ble ikke gjenoppdaget før i 1913, etter å lenge ha vært antatt tapt. Den spanske inkvisisjonens arkiv derimot var allerede åpen for en rekke utvalgte forskere før 1913. Først i 1914, da inkvisisjonens hovedarkiv ble flyttet til det nasjonale arkivet i Madrid, fikk flere utenforstående større tilgang på førstehåndskilder.⁴ Det finnes svært få verk som kombinerer og sammenligner inkvisisjonen og Pønitentiariet før 1914. Det er likevel to som er verdt å nevne.

En av de første og viktigste verkene som kobler Pønitentiariet og den spanske inkvisisjonen sammen, er historiker og arkivar Juan Antonio Llorentes *Historie Critique de L'Inquisition d'Espagne* publisert 1817-18. Verket er først og fremst en svært subjektiv fremstilling av den spanske inkvisisjonen, med rike, personlige detaljer om inkvisisjonen og dets involverte. Som kommisær og generalsekretær for inkvisisjonen, samt arkivar i et av inkvisisjonens egne arkiver, hadde han en unik mulighet til å studere dets innhold og ble dermed en av de første som skrev om inkvisisjonen delvis basert på arkivmateriale. I et av de kortere kapitlene i verket, oversatt «Additional acts to the first constitution of the Holy Office; consequences of them and appeals to Rome against them»⁵, bruker han et avsnitt på å diskutere Pønitentiariets

---

⁴ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 7.

⁵ Llorente, *The History of the Inquisition of Spain*, s. 46-53.

involvering i inkvisisjonens avgjørelser. Kapittelet er ikke særlig omfattende, men det gir uttrykk for at de to institusjonene har hatt et forhold til hverandre. Dette illustrerer Llorente ved hjelp av ulike forordninger eller dekreter gjort av ulike paver.

Mellom 1906-1907 publiserte Henry Charles Lea sitt omfattende verk *A History of the Inquisition of Spain*. Verket, i hele fire volum, regnes av mange historikere som et av de første verkene om inkvisisjonen som gjorde store fremskritt i avansert kildebruk.⁶ I likhet med Llorente, tar verket i bruk kilder fra den spanske inkvisisjonen. Som nevnt ovenfor var ikke arkivet til Pønitiariet gjenopplaget på utgivelsestidspunktet og Lea kan derfor ikke ha brukt kilder herfra. Han har likevel et kapittel i verket kalt «Appeals to Rome». Her utforsker han forholdet mellom inkvisisjonen og den hellige stol. Til tross for at innholdet ikke er basert på kilder fra Pønitiariet, gir kapittelet viktige detaljer og en utfyllende refleksjon. Dersom man ser nærmere på kildene han refererer til i kapittelet, kan en raskt se at de fleste kildene naturligvis er hentet fra spanske inkvisisjonsarkiv.⁷ Dette gjør kapittelet, i likhet med Llorentes, potensielt mangelfullt.

Til tross for gjenopplagelsen av Pønitiariets arkiv i 1913, ble arkivet holdt lukket for de fleste forskere inntil 1983. Først etter dette finner vi et par forskningsartikler som diskuterer Pønitiariet og inkvisisjonens forhold. En av disse er arkivar Filippo Tamburinis artikkel «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica» fra 2000.⁸ Den gir en liten innføring i de to institusjonenes forhold gjennom ulike eksempler på supplikker sendt til Pønitiariet fra ulike steder i Spania. Til forskjell fra både Llorente og Lea, bruker Tamburini kilder fra både Pønitiariet og inkvisisjonen. Også tyske Arnold Esch sin artikkel «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501): Aus den Appellationen gegen die spanische Inquisition in den Registern der Poenitentiaría Apostolica 1478-1503» fra 2021 kommenterer en rekke viktige momenter i forholdet mellom inkvisisjonen og Pønitiariet.⁹ Han har, i likhet med Tamburini, også inkludert en rekke supplikker i teksten for å eksemplifisere hvordan institusjonene forholdt seg til hverandre. Utenom dette finnes det *ingen* publisert forskning,

---

⁶ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 7.

⁷ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol II*, 103-159.

⁸ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica». I *Historia de la Inquisición en España y América III*, redigert av Joaquín Pérez Villanueva & Bartolomé Escandell Bonet, 207-224. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 2000.

⁹ Esch, Arnold. "Ein ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501): Aus den Appellationen gegen die spanische Inquisition in den Registern der Poenitentiaría Apostolica 1478-1503". *Archive for Reformation History*, vol 112, 2021: 308-323.

artikler eller bøker som tar for seg den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari sammen.

2.2 Egen forskningslitteratur

2.2.1 Den spanske inkvisisjonen

I tillegg til de overnevnte artiklene og kapitlene, har både den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari sin egen forskningslitteratur. Spesielt den spanske inkvisisjonen har en særlig omfattende litteraturliste. Institusjonenes individuelle forskningslitteratur er også viktig å nevne, særlig fordi den beviser et viktig poeng som er sentralt i denne oppgaven – selv store, viktige verk om inkvisisjonen og om Pønitentiariet kobler ikke institusjonene sammen. Særlig den spanske inkvisisjonen sin forskningslitteratur gir et godt bilde på det manglende fokuset på den åpenbare koblingen.

Den spanske inkvisisjonen har en lang historiografi. Blant tidlige viktige historikere på området finner vi, som nevnt tidligere, både Juan Antonio Llorente og Henry Charles Lea. Disse to er det eneste inkvisisjonsforskerne i denne oppgaven som nevner muligheten for spanjolene til å be Pønitentiariet om absolusjon for sin involvering med inkvisisjonen. I tillegg er de viktige for tidlig spansk inkvisisjonsforskning fordi deres respektive verk er blant de første som tok i bruk førstehåndskilder direkte fra inkvisisjonens arkiv.

En banebrytende forskning som ikke vil være sentral i denne oppgaven, men som likevel har hatt stor innflytelse på moderne studier av den spanske inkvisisjonen, er Gustav Henningsen sammen med Jamie Contreras sin detaljerte studie av såkalte «relaciones de causas» - rettsaksprotokoller. I 1972 registrerte de rundt 40000 rettsaker fra inkvisisjonen på 1500-tallet i en avansert database.¹⁰ Flere moderne historikere har tatt i bruk akkurat denne databasen for sin forskning.¹¹ Moderne forskning vil i denne sammenhengen bety forskning på feltet etter det historiske skillet på 1990-tallet da arkivene ble offentlig. Dette skillet markerer begynnelsen på en ny form for kildeinnhenting og ikke minst kildebruk. Moderne forskningslitteratur om den spanske inkvisisjonen fikk sitt gjennombrudd på slutten av 1900-tallet. Dette var både på grunn av åpningen av «The Archive of the Congregation for the Doctrine of the Faith»¹² for offentligheten i 1998, men også på grunn av endringen som

---

¹⁰ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 12.

¹¹ Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, 2006 og Kamen, *The Spanish Inquisition*, 1997.

¹² Forenklet: Inkvisisjonens arkiver i Roma.

spansk historieskriving foretok etter diktator Francisco Franco sin død i 1975. Før dette var spansk historieskriving dominert av en tydelig «polarisering».¹³ Etter Francos død begynte historikere å foreta en mer objektiv historieskriving enn før.¹⁴ Den spanske inkvisisjonen ble nå sett på som en viktig del av spansk historie og ikke minst historieskriving.

Etter dette «moderne skillet» fulgte en rekke viktige verk om inkvisisjonen. Først finner vi *Inquisition* av Edward Peters fra 1989 som tar for seg «myten» om den inkvisitoriske prosessen med eksempler fra både den spanske og den romerske inkvisisjonen. *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain* av Benzion Netanyahu ble både hyllet og kritisert da den ble utgitt i 1995. Netanyahu er en av mange inkvisisjonsforskere som har blitt omdiskutert på grunn av sin religiøse bakgrunn som sionist. Rent kildekritisk bidrar denne bakgrunnen til at Netanyahu er en vanskelig historiker å forholde seg til. Han har flere ganger gjennom karrieren kommet i konflikter med andre historikere og deres forskning nettopp på grunn av hans partiske holdning til jøder og conversos. Det omfattende verket hans er likevel viktig fordi det gir en svært detaljert innsikt i den spanske inkvisisjonen. I 2014 utga den britiske historikeren Henry Kamen den fjerde versjonen av sin *The Spanish Inquisition* fra 1965 hvor han utforsket og oppdaterte sitt originale innhold om inkvisisjonen med et mer moderne syn og ny forskning. Boken er viktig fordi den gir et omfattende overblikk over institusjonen og diskuterer viktige problemstillinger innenfor tidligere syn på inkvisisjonen knyttet opp mot myten om «den sorte legende».¹⁵ Også Helen Rawlings sin bok om inkvisisjonen fra 2006 føyer seg inn som en nyttig «faktabok» om inkvisisjonen. Den er svært rik på detaljer og systematisert i form av en lærebok. Boken er med andre ord en verdifull bok når det kommer til fakta.

De overnevnte verkene er bare en liten del av den omfattende forskningen som finnes om den spanske inkvisisjonen.¹⁶ Alle verkene som tas i bruk i denne oppgaven er dog nevnt i kapittelet.

---

¹³ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 8.

¹⁴ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 8.

¹⁵ Et historisk negativt bilde på Spania, basert på landets historiske hendelser. Se Julián Juderías, *La levanda negra: Estudios acerca del concepto de España en el extranjero*, 1914.

¹⁶ For eksempler på flere verk se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 1-14.

2.2.2 Det Apostoliske Pønitentiari

Det finnes lite forskningslitteratur som bare tar for seg historiske fakta om det Apostoliske Pønitentiari. De fleste bøker eller artikler om institusjonen forsøker også å fortelle om dets kilder og arkiver. På samme måte som Juan Llorente sin forskning betegnes som en av de viktigste tidlige verkene i inkvisisjonens forskningslitteratur, kan det samme sies om Vincentius de Petra for det Apostoliske Pønitentiari sin forskningslitteratur. I 1712 publiserte han «*De Sacra Poenitentiarum Apostolica*» - den første studien om institusjonen skrevet av en fra «innsiden» av institusjonen.¹⁷ Studien forteller historien til institusjonen samtidig som den diskuterer enkelte historiske bemerkninger om Pønitentiariets arkiv.

Som nevnt var arkivet til Pønitentiariet lenge antatt tapt. I 1913 ble arkivet gjenoppgadet, og deretter flyttet til Vatikanets hemmelige arkiv i 1928.¹⁸ Tyske Emil Göller var den første historikeren som foretok detaljerte studier av det Apostoliske Pønitentiari gjennom systematisk kildebruk ved hjelp av Vatikanets hemmelige arkiv. Mellom 1907 og 1911 publiserte han et omfattende verk om Pønitentiariet i hele 4 volum.¹⁹ På dette tidspunktet hadde selvsagt ikke Pønitentiariets egne arkiver blitt gjenoppgadet, og Göller fikk først muligheten til å tilbringe en dag i arkivet to år etter utgivelsen. Etter besøket skrev han påfølgende en artikkel om registrene i arkivet, men denne inneholder store mangler.²⁰

Prest og tidligere arkivar Filippo Tamburini var den første som publiserte studier basert direkte på arkivmaterialet til Pønitentiariet.²¹ Hans doktoravhandling fra 1969, inneholder de første registrerte sakene hos det Apostoliske Pønitentiari i tidsrommet 1410-11.²² I årene som fulgte publiserte han en rekke artikler og enkelte bøker, om forskjellige aspekter ved institusjonen og dets registrer. Han hentet også ut en rekke supplikasjoner sendt til Pønitentiariet – et arbeid som senere har blitt systematisert og utgitt som bøker.²³

---

¹⁷ Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 9.

¹⁸ Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 3.

¹⁹ Tittel: *Die päpstliche Pönitentiarie von ihrem Ursprung bis zu ihrer Umgestaltung unter Pius V.*

²⁰ Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 11.

²¹ Tamburini og Schmugge, *Häresie und Luthertum*, s. 7.

²² Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*.

²³ Tamburini, Filippo, *Santi e peccator: confessioni e suppliche dai Registri della Penitenzieria dell'Archivio Segreto Vaticano (1451-1586)*, 1995; *Ebrei, Saraceni, Cristiani: vita sociale e vita religiosa dai registri della penitenzieria apostolica (secoli XIV-XVI)*, 1996; Tamburini & Schmugge, Ludwig, *Häresie und Luthertum: Quellen aus dem Archiv der Pönitentiarie in Rom (15. und 16. Jahrhundert)*, 2000.

Moderne undersøkelser rundt Pønitiariets arkiv er særlig initiert av den tyske historikeren Ludwig Schmutge som både har utført egne studier på området, samt samarbeidet og bidratt i større akademiske prosjekter med andre viktige forskere om det Apostoliske Pønitiari. Boken *Häresie und Luthertum* fra 2000 inneholder supplikasjoner samlet av Tamburini men organisert av Schmutge i ettertid. Han har i tillegg skrevet en kort innledning til boken. Andre viktige forskere på området er Kirsi Salonen, Per Ingesman og Torstein Jørgensen, som alle har undersøkt Det Apostoliske Pønitiari med utgangspunkt i ulike steder i Skandinavia.²⁴

---

²⁴ Se blant annet Salonen, Kirsi *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages: The Example of the Province of Uppsala 1448-1527*, 2001; Salonen og Schmutge, *A sip from the "Well of Grace"*, 2009; Ingesman, Per, «Danish Marriage Dispensations: Evidence of an Increasing lay Use of Papal Letters in the Late Middle Ages», 2003; Jørgensen, Torstein & Gastone Saletnich, *Brev til paven: norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*, 1999.

3 Kildematerialet

Den Apostoliske Pønitiariet var, og er fortsatt, en domstol i den katolske kurie. I senmiddelalderen hadde institusjonen ansvar for en rekke forskjellige typer benådning. Arkivmaterialet til institusjonen inneholder derfor ulike typer dokumenter og brev sendt både fra og til Pønitiariet. Disse kan deles inn i tre ulike kategorier: supplikasjoner, vanlige brev skrevet av Pønitiariet og såkalte *litterae ecclesiae*²⁵. Den sistnevnte var brev skrevet om dem som bekjente sin synd til Pønitiariet i en av Romas fire basilikaer²⁶. Brevene inneholder ikke hvilken type synd supplikanten har bekjent, bare en bekreftelse på at vedkommende har fått absolusjon av Pønitiariet. Den største delen av det foreløpige arkivmateriale er likevel kopier av originale supplikker. Dette er også kategorien primærkildene i denne oppgaven defineres som.

Pønitiariets arkiv inneholder hele 746 registrerte volum²⁷, hvorav den første er fra 1409.²⁸ Det første volumet som fortsatt eksisterer er dog fra 1410-1411.²⁹ Et volum ble vanligvis registrert for et år. De tidligste volumene ser likevel ut til å slå sammen flere år. Etter 1460 ser det ut til at et volum som oftest representerer et år.³⁰ Alle kopier av originale supplikker er forholdsvis like i formelverket. Først og fremst er de alle håndskrevne brev på latin. Til venstre, enten øverst eller på midten av supplikken, står tid og sted for når Pønitiariet behandlet anmodningen. Det er med andre ord ikke datert når den faktiske supplikken ble skrevet av supplikanten. Øverst til høyre står supplikantens bispedømme. I de tidligste registrene er det også oppført prokuratoren som skrev teksten på brevet fra Pønitiariets side og som dermed hadde ansvaret for hele prosedyren.³¹ Selve hovedinnholdet i brevet er en forkortet form av den originale begjæringen. Her er bare de viktigste detaljene inkludert slik som navnet til supplikanten, i noen tilfeller en repetisjon av bispedømme, en kort beskrivelse av supplikantens tidligere anklage eller «problem» og til slutt hva den konkrete forespørselen til supplikanten er. Helt på slutten av brevet står Pønitiariets avgjørelse sammen med navn og tittel på personen ansvarlig for den endelige dommen.

---

²⁵ Salonen og Schmutz, *A sip from the «Well of Grace»*, s.84.

²⁶ Henholdsvis *Peterskirken, Laterankirken, Santa Maria Maggiore* og *Sankt Paul utenfor murene*.

²⁷ Tamburinis liste over Pønitiariets register referert i Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 20.

²⁸ APAs liste over register.

²⁹ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 25; Registeret er redigert i Tamburini, Filippo, *L'archivio della Penitenzieria Apostolica e il primo registro delle suppliche (1410-1411)*, 1969 (Upublisert doktorgradsavhandling).

³⁰ Se APAs egen liste over register.

³¹ Risberg (red) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 67 og 83.

Ettersom Pønitentiariet håndterte store mengder petisjoner hver eneste dag, ble det etter hvert behov for å klassifisere sakene. Ifølge historiker Torstein Jørgensen³², kunne klassifiseringene variere fra tid til annen, men det er likevel vanligvis syv ulike grupper som blir trukket frem.³³ En av disse, *De diversis formis*, oversatt «om ulike saker», er særlig interessant i denne oppgaven nettopp fordi det aktuelle kildematerialet kan kategoriseres her. Som tittelen gir uttrykk for, består *De diversis formis* av supplikasjoner med absolusjoner og dispensasjoner som har forskjellig og blandet innhold. Kategorien har dermed et ganske bredt spekter av forespørslar.

Denne oppgaven vil basere seg på 35 supplikker fra Pønitentiariets register som jeg selv har hentet fra Pønitentiariets arkiv i Roma. Felles for dem alle er deres relasjon til både Spania og den spanske inkvisisjonen. Forespørslene om absolusjon eller dispensasjon har sitt grunnlag i en eller annen form for involvering med inkvisisjonen. Tre av de aktuelle brevene er redigert i Filippo Tamburinis andre samling, *Ebrei, Saraceni Cristiani*.³⁴ Ett av disse forekommer også i Tamburni og Schmugges *Häresie und Luthertum*.³⁵ Også Arnold Esch har brukt en av supplikkene³⁶ i sin artikkel om den spanske inkvisisjonen og Pønitentiariet.³⁷ De andre 32 brevene har ikke eksistert utenfor Pønitentiariets arkiv før nå. De finnes derfor ikke i verken bøker, artikler eller annen forskning. Denne oppgaven vil med andre ord være den første akademiske oppgaven som analyserer materialet.

---

³² Se Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven: norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*, 1999.

³³ Salonen & Schmugge, *A Sip from the «Well of Grace»*, s. 18

³⁴ Tamburini, *Ebrei, Saraceni Cristiani*, s. 74-82.

³⁵ Schmugge, Ludwig & Filippo Tamburini. *Häresie und Luthertum*, oppført som brev nr. 10.

³⁶ APA, Reg. Matrim. et Div. vol 50, f. 014v-015v.

³⁷ Ref.: «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501): Aus den Appellationen gegen-die spanische Inquisition in den Registern der Poenitentiarie Apostolica 1478-1503».

4 Metode

I denne oppgaven er arbeidet med metode delt opp i to ulike faser: forarbeidet og selve forskningen og prosessen med å skrive oppgaven. Under vil jeg gjøre rede for begge prosessene.

4.1 Forskning og forarbeid

Utgangspunktet for forskningen som presenteres i denne oppgaven var tre supplikker redigert i Filippo Tamburinis bok *Ebrei, Saraceni, Christiani* hvor alle de aktuelle supplikantene på en eller annen måte ønsket dispensasjon for en straff gitt av den spanske inkvisisjonen.³⁸ Det første av disse brevene er datert til 1495 mens de to andre er datert 1503. I den innledende fasen av arbeidet med denne forskningen, ønsket jeg derfor å undersøke om det fantes flere supplikker relatert til inkvisisjonen enn det Tamburini hadde funnet. I tillegg hadde flere av supplikkene mangler i transkripsjonen og det var derfor viktig å få tilgang til det originale materialet slik at jeg selv kunne studere innholdet. Dette ble følgelig utgangspunktet for arbeidet jeg gjorde med kildene i Pønitentiariets egne arkiv i Roma, *Penitenzieria Apostolica Archivio*.³⁹

Arbeidet i arkivet var begrenset til en måned hvor jeg selv gikk gjennom utvalgte volum som inneholdt kopier av originale supplikker. Med utgangspunkt i de tre brevene jeg allerede hadde, gikk jeg gjennom alle volumene fra det fjerde året av pave Alexander Vis pontifikat⁴⁰, 1495, til begynnelsen av pave Julius IIs pontifikat i 1503.⁴¹ Dette er for øvrig volum 45-51. Ettersom pave Alexander var en sentral figur i forholdet mellom den hellige stol og den spanske inkvisisjon i den sistnevntes tidlige eksistens, var det naturlig å fokusere analysen på hans pontifikat.

Undersøkelsene av materialet ble for det meste gjort via pc. Dokumentene var med andre ord scannet og sortert digitalt. Fordelen med dette var muligheten til kunne å se nærmere på ord og bruke god tid på å tolke materialet. De viktigste nøkkelordene under arbeidet i arkivet var først og fremst å se etter spanske bispedømmer og deretter alle ord som kunne sammenfattes med inkvisisjon eller inkvisisjonen. Dersom man ser nøye på de tre brevene fra Tamburinis

---

³⁸ Tamburini, *Ebrei, Saraceni Cristiani*, s. 74-82.

³⁹ Offisielt *Archivio Storico della Penitenzieria Apostolica*.

⁴⁰ Pontifikat fra 1492 til 1503.

⁴¹ Pontifikat fra 1503 til 1513.

forskning,⁴² legger man fort merke til enkelte repeterende formuleringer. Disse repetisjonene var også viktige nøkkelsetninger for å identifisere en kobling med inkvisisjonen. Alle brevene som kunne ha en tilknytning til Spania ble skrevet ned i en egen notatbok. For å være helt sikker på brevenes opphav prøvde jeg i stor grad å definere alle nye bispedømmer jeg kom over, uansett hvilket land de tilhørte. På denne måten kunne jeg enklere identifisere bispedømmene som ikke var fra Spania. En rekke likheter i stavelser og håndskrift gjorde det dessuten helt nødvendig å sammenligne flere bispedømmer for å finne det riktige svaret. Eksempler på dette er likheten mellom bispedømmene *Terracinen* i Italia og *Terraconen* i Spania, eller *Lucan* i Italia og *Lucen* i Spania. I et type leksikon skrevet av Conrad Eubel i 1913 er alle bispedømmer fra dagens Spania og Portugal listet sammen som «*In Hispania et Lusitania*»⁴³. Ettersom det var denne listen jeg fulgte under forskningen hendte det at også portugisiske bispedømmer ble skrevet ned i min egen liste over spanske brev. I etterkant av arkivoppholdet ble disse sortert ut og dermed ikke studert nærmere.

Under arbeidet med kildene viste det seg å være flere mulige fallgruver og usikre momenter i materialet. De første undersøkelsene av supplikkene viste seg å være vanskelige da min egen kunnskap rundt latinske formuleringer og spanske bispedømmer enda ikke var tydelig. Den første undersøkelsen av volum 45 bærer derfor preg av mye usikkerhet og antakelser rundt det faktiske opphavet til brevene. Etter hvert ble det derimot enklere å gjenkjenne spanske bispedømmer og det ble enda tydeligere hvilke som omhandlet inkvisisjonen og hvilke som ikke gjorde det. For å være sikker på at volum 45 ikke inneholdt flere spanske brev enn det den første undersøkelsen viste, brukte jeg derfor litt tid på å ta et kjapt overblikk over hele volumet en gang til. Dette gav flere resultater samtidig som det skapte enda mer troverdighet til undersøkelsene gjort av volum 45. På grunn av dette tok jeg meg tid til å også gå gjennom de øvrige volumene enda en gang.

Undersøkelsene i arkivet førte til et stort funn. I etterkant av oppholdet startet arbeidet med å transkribere og oversette alle brevene. Denne prosessen gav meg en dypere forståelse for brevets oppbygging og innhold. Etter hvert som innholdet ble identifisert, oppdaget jeg også et par brev som ikke handlet om inkvisisjonen til tross for enkelte ord gav uttrykk for det. Disse ble følgelig tatt vekk fra det endelige kildematerialet. For min egen del kategoriserte jeg

---

⁴² Henholdsvis nr. 15, 17 og 18 i *Ebrei, Saraceni, Cristiani*, s. 74-82.

⁴³ Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi Vol.II*, s. 28'.

materialet underveis i et skjema med stikkord som hvor, når, hvem og hva. Dette skjemaet ble utgangspunktet for figurene og tabellene eksemplifisert i kapittel 6 og 7.

Min egen tolkning av og forskning på det originale kildematerialet var svært sentral i forberedelsene til denne oppgaven. Dette er både fordi jeg fikk muligheten til å utføre et eget forskningsarbeid og finne mine egne relevante kilder i et kildemateriale som ikke har blitt håndtert og forsket på i en stor skala før, men også fordi tilgangen til originalmaterialet gjorde meg i stand til å kunne dobbeltsjekke og verifisere kildene jeg allerede hadde funnet hos Tamburini. Både undersøkelsene i kildematerialet i arkivet og etterarbeidet med å transkribere og oversette dem, førte til et stort funn av materiale og utvidet med det grunnlaget for oppgaven min.

4.2 Metode i oppgaven

Det nevnte forarbeidet la et godt grunnlag for en videre analyse i selve oppgaven. I skriveprosessen har det ikke bare vært viktig å se på innholdet i kilden, men også hvorfor slike kilder finnes og hvordan de påvirker en bestemt kontekst. Det har derfor vært hensiktsmessig å systematisere hver kilde tematisk med tanke på stikkord som hvor, når, hvem og hva. Jeg har hovedsakelig brukt to tilnærminger i analysen av disse stikkordene.

I dette arbeidet var det først og fremst særlig viktig å etablere historiske kontekster og koble forskningslitteratur opp mot resultatene. Kapitlene bruker med andre ord en komparativ metode både ved å sidestille detaljene i hver ansøknings, men også ved å forsøke å se en sammenheng mellom historisk kontekst, forskningslitteratur og resultatene fra kildematerialet. Dette har vært helt essensielt for å kunne fastslå om materialet stemmer overens med tidligere tendenser eller ikke. Men, ettersom ansøkningene i denne oppgaven representerer et nytt tema innenfor forskningen, har det ikke vært mulig å sammenligne materiale med noe som er identisk rent tematisk.

Opgaven tar også i bruk kvantitative metoder for å kunne sammenligne forekomsten og innholdet av brev i de ulike volumene. I kapittel 6 er kildematerialet illustrert ved hjelp av både frekvenstabell og en grafisk fremstilling. I kapittel 7 var det derimot mest nyttig med bare en grafisk fremstilling. Ved hjelp av denne metoden var det mulig å strukturere

kildematerialet og vise hvordan brevene skilte seg fra hverandre med tanke på tilhørighet, datering og innhold.

5 Bakgrunn: Den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari

5.1 Hva er inkvisisjonen?

Allerede før opprettelsen av den spanske inkvisisjonen i 1478, hadde inkvisisjon som en rettslig fremgangsmåte vært i bruk lenge. Middelalderens inkvisisjon og den spanske inkvisisjonen må likevel ikke forveksles da den spanske inkvisisjonen var en sentralisert institusjon for kirkelig rettsforfølgelse, i motsetning til middelalderens inkvisisjon som i bunn og grunn kun var et utstrakt hjelpemiddel av myndighet og dermed ikke en samordnet kirkelig politikk.⁴⁴ Den spanske inkvisisjonen, etablert av monarkene Isabella og Ferdinand, var underordnet staten i stedet for paven og ble i all hovedsak et hjelpemiddel for å styrke den Iberiske halvøy og dets tilhørende staters interesser.

Ved inngangen til 1400-tallet hadde Spania allerede vært et multikulturelt samfunn i flere århundre, med kristne, jøder og muslimer boende side om side. Uten territoriell eller politisk makt og med restriktive vilkår for utøvelse av sin religion, klarte likevel spesielt jødene å få en sentral og viktig plass i det spanske samfunnet. Særlig to yrker i Spania var dominert av jøder i senmiddelalderen: medisin og finans.⁴⁵ Både de kongelige og andre aristokrater hadde flere jøder i sin stab. Likevel var jødene en minoritet i de spanske statene og deres religion ble konstant debattert. Deres posisjoner i samfunnet ble etter hvert truet av det såkalte «converso-problemet» - et problem som til slutt førte til opprettelsen av den spanske inkvisisjonen.

Allerede i 1391 oppsto det en rekke antisemittiske opptøyer i en rekke byer i Castilla og Aragón. På bare noen få uker ble flere hundre jøder drept eller tvunget til å la seg døpe. Denne massekonverteringen skapte for første gang grobunn for det såkalte «converso-problemet» i stor skala.⁴⁶ Var de ny-kristne virkelig ekte troende, eller levde de som hemmelige jøder? Etter et offisielt besøk til Sevilla mellom 1477 og 1478, ble de spanske monarkene overbevist om et fremtredende «converso-problem» i byen.⁴⁷ 1. november 1478 utstedte Pave Sixtus IV (1471-1484) bullen "*Exigit sinceræ devotionis affectus*" som lovfestet og autoriserte opprettelsen av inkvisisjonen i Castilla.⁴⁸

---

⁴⁴ Rasmussen og Thomassen, *Kristendommen: en historisk innføring*, s. 254.

⁴⁵ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 5.

⁴⁶ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 16.

⁴⁷ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 56.

⁴⁸ *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 48-59.

Den spanske inkvisisjonen ble i all hovedsak opprettet for å ivareta den spanske statens religiøse og politiske interesser. Målet var å bekjempe all form for kjetteri og apostasi⁴⁹ – den katolske kirkes største fiende. Det fantes mange former for kjetteri, noen mer alvorlig enn andre. Alvorlig kjetteri omhandlet gjerne utøvelse av en annen religiøs tro enn den katolske. Dette gjaldt særlig jødedom, islam eller luthersk kristendom. Mindre alvorlige forbrytelser kunne være ting som blasfemi, sodomi eller praktisering av overnaturlige aktiviteter.⁵⁰

5.2 Hva er Pønitentiariet?

Ifølge den katolske kirkes doktriner i tidlig middelalder, hadde paven en enorm makt.⁵¹ Som etterkommer av apostelen Peter, var det pavens oppgave å bestemme over tilgivelse og tillatelse, bot og fordømmelse for alle kristne. På 1100-tallet ble et større antall oppgaver forbeholdt pavens autoritet – en bestemmelse som økte pavens daglige gjøremål. For å lette på sin egen arbeidsmengde, begynte pavene å delegere sine oppgaver til utvalgte geistlige innenfor den Romerske Kurien, såkalte *poenitentiarii minores*.⁵² Disse fikk autoritet til å høre skriftemål i en av de store romerske basilikaene og påfølgende vurdere tilgivelse og absolusjon. På slutten av 1100-tallet ble utvalgte kardinaler utnevnt til poenitentiarius maior, eller storpønitentiarius, og gitt oppgaven med å delegere og overvåke arbeidet til *poenitentiarii minores*. Disse kardinalene fikk etter hvert flere oppgaver og en større autoritet over forskjellige typer dispensasjoner og absolusjoner. Dette var starten på det Apostoliske Pønitentiari.

Pønitentiariet vokste fort. På grunn av dets voksende omfang av oppgaver, ansatte institusjonen en rekke tjenestemenn med forskjellig bakgrunn innenfor den katolske kirke. Selv om mange posisjoner krevde mer kunnskap enn andre, var alle arbeidsoppgavene viktige for at Pønitentiariet skulle fungere så sømløst som mulig. Oppgavene til en juridisk ekspert på kanonisk rett var like viktig som dem en proktor eller skribent utførte. Etter hvert som Pønitentiariet ble større, ble Pavens involvering mer sjelden og bare forbeholdt spesielle situasjoner hvor en supplikk krevde Pavens involvering. Et viktig bevis for dette ligger i signaturen som avslutter enhver kopi av en original supplikk. Pønitentiariet kunne på et

---

⁴⁹ Frafall fra troen.

⁵⁰ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 114.

⁵¹ Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 13.

⁵² Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 7.

generelt grunnlag innvilge tre ulike former for nåde, gjerne reflektert i typen signatur: embetets ordinære og generelle fullmakter uten paven involvering, de generelle mandatene gitt direkte fra paven til embetet eller svært spesielle mandater knyttet til kompliserte saker gitt direkte fra paven til embetet – *Vivae vocis oraculo*⁵³. Signaturene var henholdsvis: *Fiat in forma*, *Fiat de speciali* og *Fiat de speciali et expresso*⁵⁴.

5.3 Prosessen ved å søke

Det Apostoliske Pønitentiariat er som nevnt et direkte resultat av den overveldende arbeidsmengden som ble forbeholdt paven på 1200-tallet. Viktige oppgaver, som å kunne gi syndsforlatelse og absolusjon, ble først og fremst delegert videre til høytstående kardinaler. I pønitentiariat er disse kjent som *poenitentarius major* – storpønitensiar. Han fikk mandat direkte fra paven til å fatte en beslutning på om en supplik skulle godkjennes eller avslås. Etter hvert som institusjonens ansvarsområder vokste, ble det naturlig å opprette en rekke nye stillinger for å kunne holde tritt med alle supplikasjonene som kom. På 1400-tallet hadde institusjonen blitt et velfungerende og velorganisert organ med rundt 200 ansatte.⁵⁵ Under storpønitensieren finner vi viktige stillinger som underpønitensiar, regent, auditor, registrator, skriver, distributør, regner, korrektør, besegler og prokurator.⁵⁶ Regenten betegnes gjerne som storpønitensiarens stedfortreder og kunne derfor til tider vurdere supplikasjoner med de samme rettighetene og mandatene som storpønitensieren.

På grunn av institusjonens omfattende stillinger, måtte enhver petisjon⁵⁷ gjennom en lang prosess for å bli godkjent. Dersom en petisjon ble godkjent og innvilget, ble denne teksten grunnlag for et svarbrev. Etter sakens formelle innvilgelse ble en tredje tekst protokollert i pønitentiariats supplikregister, såkalte kopier av originale supplikker. Slike supplikker er vanligvis inndelt i fire: fremstillingen av selve saken, søknaden, innvilgelsesformen og dateringen.⁵⁸ Innvilgelsesformen og dateringen er en del av den avsluttende delen i en dispensasjon kalt *dispositio* – disposisjonen.⁵⁹ Den beskriver avgjørelsen som er tatt i saken, gjerne med tanke på aktuelle regler innenfor kanonisk rett. Delen avsluttes med signaturen og

---

⁵³ «Direkte fra paven».

⁵⁴ Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 71.

⁵⁵ Salonen og Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 15.

⁵⁶ Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven*, s. 26.

⁵⁷ Selve ansøknings skrevet av supplikanten og gitt til Pønitentiariatet.

⁵⁸ Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven*, s. 30.

⁵⁹ Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven*, s. 30.

i noen tilfeller et par utfyllende setninger om hvem som må sørge for at innholdet i brevet er korrekt.

«*Non obstantibus*»

Den første delen av brevets *dispositio* legger frem hvordan avgjørelsen i saken er tatt. Når en ansøking ble godkjent av Pønitentiariet, sto dette ofte i motstrid av eventuelle lover og regler i kanonisk rett. For å underbygge godkjenningen listet derfor Pønitentiariet opp alle relevante lover i kanonisk rett for å dernest tilføye uttrykket «*non obstantibus*», *til tross for*. Uttrykket indikerer at supplikanten får saken til godkjent *til tross for* de oppgitte lovene og reglene som i utgangspunktet motstrider dette. I det aktuelle kildematerialet finner vi flere eksempler på en slik kombinasjon med «*non obstantibus*». Betydningen av uttrykket vises klart i to brev fra volum 48.⁶⁰ Foruten lengden på brevene, ser de ganske så like ut ved første øyekast. I brevene diskuteres saken til Alfonsus de Toledo og Gutterius de Arroyal. De er begge dømt til å bære straffeplegg og ønsker å få dispensasjon for å få mildere straff eller for å få den helt forkastet. Den første delen av de to brevene er helt identiske. Avslutningen er derimot helt forskjellige. Det andre brevet fra 26. juli er mye lengre enn det første fra 1. juli. Her er «*non obstantibus*» tilføyd sammen med en rekke bestemmelser dispensasjonen ugyldiggjør. Rettelsen fra brev 1 til brev 2 gir inntrykk av hvor viktig det var å ha med det siste avsnittet med «*non obstantibus*».

I tillegg til den generelle bruken av «*non obstantibus*», illustreres det også i kildematerialet hvordan uttrykket åpner opp for muligheten til å få spesielle fordeler og privilegier tilbake. Brevene hvor disse privilegiene listes opp finnes bare i volum 49, 50 og 51, men utgjør likevel nesten halvparten av kildematerialet. Hele 11 av disse brevene kategoriseres som *forfedre*.⁶¹ Privilegiene og fordelene som listes opp er muligheten til å bære klær i alle typer stoff og i alle typer farger, kunne eie gull, sølv, edelstener og andre juveler og få ri på muldyr og hester. En liten del av inkvisisjonens såkalte «instruksjoner» fra 1484 baserte seg på en rekke bestemmelser fra Konsilet i Béziers i 1246 som blant annet stadfestet at dømte kjettere ikke kunne bære verken gull eller sølv, edelstener eller klær av silke. I tillegg kunne de ikke ri på hest eller eie våpen.⁶² Dette var bestemmelser som inkvisisjonen videreførte men som, ifølge Henry Charles Lea, ble utelatt i kanonisk rett. I en beskrivelse av en *auto de fe* i 1486

---

⁶⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol 48, fol. 585r og 605v-606r.

⁶¹ Se kap. 3.5.1.

⁶² Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 173.

står det at de dømte «(...) were not to wear silk or scarlet or colored cloths or gold or silver or pearls or coral or any jewels.»⁶³ Eksempelene gir uttrykk for at tingene som er listet opp var et privilegium og ikke minst et symbol på det å være sanne kristne. Denne bruken av symbolikk gjennom klær kan sammenlignes med praktiseringen av straffeplagg.⁶⁴ Mens fargerike klær i silke symboliserer et rent rulleblad, symboliserer en *sanbenito*⁶⁵ det motsatte. Retten til å velge klær ser med andre ord ut til å være viktig for både sosial status og egen lykke.

Hester og muldyr var viktige hjelpemidler for folk flest i middelalderen. Våpen ble et symbol på makt. Ettersom hester, muldyr og våpen blir nevnt i sammenheng med klær og edelstener, vil det nok være rett å anta at også dette var et privilegium. Ifølge Kamen, fikk muslimer i Spania, på begynnelsen av 1500-tallet, mange like rettigheter som kristne men de fikk spesifikt forbud mot å bære våpen.⁶⁶ Før en *auto de fe* i Sevilla i 1559 forbød inkvisisjonen alle i byen å ri på hest eller bære våpen i etterkant av seremonien. For såkalte «vanlige» folk var den eventuelle straffen hundre piskeslag, mens den for en såkalt «gentleman» var å tilbringe tretti dager i fengsel, betale en bot i form av penger samt at de måtte gi fra seg sin hest eller sitt muldyr.⁶⁷ Inndelingen av befolkningen i grupper tydeliggjør hesten og muldyret sin betydning ytterligere. Det indikerer at å ha eierskap over disse dyrene var et stort privilegium.

Innvilgelsesform

Innvilgelsesformen eller signaturen, *fiat*, forteller noe om hvordan beslutningen i saken ble fattet og ikke minst hvem som hadde det overordnede ansvaret for innvilgelsen. Signaturene følger en fast formulering. De tre vanligste er *Fiat in forma*, *Fiat de speciali* og *Fiat de speciali et expreso*. I denne oppgavens aktuelle kildemateriale finner vi kun de to sistnevnte. *Fiat de speciali*, indikerer at brevets innhold gjelder spørsmål som i utgangspunktet var forbeholdt paven, men som ble delegert til andre tjenestemenn i Pønitentiariet ved et pavelig mandat. *Fiat de speciali et expreso* derimot har vanligvis vært tolket som en indikasjon på at paven personlig har gitt mandat til Pønitentiariet for å behandle saken - *vivae vocis oraculo*.⁶⁸

---

⁶³ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 256.

⁶⁴ Se kap. 7.2 om «Straffeplagg».

⁶⁵ En form for botemiddel brukt av den spanske inkvisisjonen.

⁶⁶ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 160.

⁶⁷ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 213.

⁶⁸ «Direkte fra paven».

Ifølge tidligere forskning indikerer denne signaturen at innholdet i brevet måtte være svært alvorlig og at det derfor vanligvis hadde vært utenfor Pønitentiariets jurisdiksjon.⁶⁹

Alle pavelige kontorer hadde selvstendighet fra paven, men dette var bare fordi paven selv hadde valgt ut egne stedfortredere som kunne gjennomføre enkelte av pavens oppgaver. De utvalgte personene i disse embetene beholdt sin posisjon frem til den sittende pavens død. På dette tidspunktet måtte det velges nye personer til posisjonene. Dette resulterte i at de fleste pavelige kontorer måtte stenge under den såkalte *sede vacante*⁷⁰. Bare det Apostoliske Kammer⁷¹ og det Apostoliske Pønitentiari kunne fortsette sitt arbeid.⁷² Et av brevene fra kildematerialet er datert under en slik periode. I volum 51 er et brev datert 16. september 1503. Pave Alexander VI dør 18. august dette året og den neste Paven, Pius III, blir ikke valgt før 22. september. Brevet fra 16. september er likevel signert med «Fiat de speciali et expresso» - en signatur som indikerer at paven skulle ha vært involvert i saken.

Datoen på brevet er interessant fordi den først og fremst beviser at det Apostoliske Pønitentiari fortsatt håndterte saker under *sede vacante*. Men, den mest oppsiktsvekkende detaljen er likevel at denne eksakte datoen motstrider den bokstavelige betydningen av «Fiat de speciali et expresso». Brevet er signert under *sede vacante*, perioden hvor den katolske kirke ikke har hatt en sittende pave. Signaturen kan derfor ikke tolkes bokstavelig som et tegn på at saken ble gitt direkte fra paven eller at han personlig hadde «fattet en muntlig beslutning».⁷³ Dersom man ikke lenger tolker signaturen nøyaktig slik den er forklart, kan en mulighet være at Paven har hatt en stedfortreder og at signaturen derfor fortsatt kan tolkes som et direkte resultat av Pavens bestemmelser. Som øverste leder av Pønitentiariet gav paven sin *poenitentiarius major* det største ansvaret når det kom til håndteringen av institusjonen. På mange måter ble han nettopp Pavens stedfortreder. I lys av dette vil derfor signaturen fortsatt kunne indikere at saken kommer «direkte» fra paven. Men, en annen viktig detalj i staben til Pønitentiariet i 1503 gjør likevel at dette fortsatt ikke forklarer bruken av «Fiat de speciali et expresso» i det aktuelle brevet.

---

⁶⁹ Se blant annet Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven: norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*, 1999; Salonen & Schmutge, *A sip from the «Well of Grace». Medieval texts from the Apostolic Penitentiary*, 2009.

⁷⁰ Perioden hvor et embetssete står tomt i påvente av oppnevning av en ny person – i dette tilfellet paveembetet.

⁷¹ Ansvar for den hellige stols finanser.

⁷² Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace*, s. 45.

⁷³ Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven*, s. 30.

Pave Alexanders *poenitentiarius major* var Guiliano della Rovere, senere Julius II. Under konklaven i september 1503 var han en av de sentrale kandidatene til å bli ny pave og det er derfor ganske sikkert at han ikke utførte sine oppgaver som *poenitentiarius major* i denne perioden. Med andre ord så kan brevet fra 16. september verken være godkjent av paven eller av hans stedfortreder, *poenitentiarius major*. Signaturen på brevet må derfor bare være en indikasjon på at selve innholdet er alvorlig og *ikke* at paven eller hans *poenitentiarius major* direkte har gitt Pønitiariet saken. På mange måter undergraver dette selve betydningen av «Fiat de speciali et expresso» samt forskjellen på denne signaturen og den forenklete «Fiat de special»".

Nok et eksempel på dette kan vi finne bare måneder etter det overnevnte brevet. Pave Alexanders etterkommer, pave Pius III (1503), hadde en av historiens korteste pontifikater ettersom han døde bare 26 dager etter innsettelsen. En ny *sede vacante* var dermed et faktum, og den varte fra 18. oktober til 1. november. Et av brevene fra volum 51 er datert 24. oktober – nesten en uke etter Pius sin død. Også dette brevet er signert «Fiat de speciali et expresso» noe som nok en gang understreker signaturens symbolske, fremfor bokstavelige, betydning. Under konklaven i oktober 1503 var storpønitiariet, Guiliano della Rovere, igjen favoritt til å bli pave. Til forskjell fra måneden før ble han valgt denne gangen og innsatt som Julius II (1503-1513). Det er med andre ord ingen tvil om at han ikke kunne utføre sine oppgaver i Pønitiariet i denne perioden. Uten verken paven eller hans *poenitentiarius major* som mulige ansvarlige, må vi derfor se på det neste leddet i Pønitiariet – regenten.

Begge brevene fra henholdsvis september og oktober er signert «Jul. Episcopus Brictonoriensis». Dette er Julianus Matteis de Vulterris, biskop av Bertinoro og regent av Pønitiariet. Julianus var regent ved Pønitiariet i perioden 1477-1503⁷⁴, og har interessant nok skrevet under alle de 35 supplikasjonene i det aktuelle kildematerialet. Signerte brev av paven eller Pønitiariets *poenitentiarius major*, ble mer og mer sjeldne mot 1500-tallet.⁷⁵ Regenten ble derfor den primære personen til å signere og godkjenne supplikasjonene som kom inn – uansett hvilken grad av alvorlighet de hadde. I det aktuelle kildematerialet har Julianus godkjent og signert både med «Fiat de speciali» og «Fiat de speciali et expresso». Omfanget av Julianus sine godkjennelser gir oss et ganske godt bilde på hvor omfattende stillingen som regent kunne være. Dette forteller oss at *regenten* må ha vært

---

⁷⁴ Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 71; Cesera 2006; Göller, 1911, I, s. 58; Eubel II, s. 124.

⁷⁵ Salonen, «Cardinals and the Apostolic Penitentiary», s. 153.

den fremste personen i avgjørelsesprosessen, og at han derfor i stor grad har hatt mye å si for den endelige signaturen.

De to overnevnte brevene indikerer en svært interessant oppdagelse. Signaturen «Fiat de speciali et expresso» ser ut til å bare opptre med en symbolsk betydning. Denne symbolske betydningen kan ha vært viktig for inkvisisjonens legitimering av dispensasjonene. I forbindelse med utstedning av et dekret i 1482, uttalte Pave Sixtus at troende som ble forfulgt av den spanske inkvisisjonen, i siste instans hadde mulighet til å appellere til Roma med sin sak for å prøve å oppnå tilgivelse.⁷⁶ Ifølge historiker Henry Charles Lea undergravde denne uttalelsen inkvisisjonens myndighet og i praksis var det derfor svært få inkvisitorer som anså absolusjonsbrev fra den romerske kurien som gyldige.⁷⁷ I et brev fra dronning Isabella samme året, blir paven bedt om å gi kronen myndighet til å kunne gi endelige dommer, uten muligheten for å oppheve dommen til den hellige stol. Året etter svarte Sixtus med å beordre spanske biskoper til å beskytte dem som hadde fått pavelige absolusjonsbrev og sørge for at inkvisitoren i deres respektive bispedømmer holdt seg unna personer med absolusjonsbrev fra kurien.⁷⁸ Det var med andre ord en konstant konflikt mellom inkvisisjonen og den katolske kirke i Roma over hvem som hadde størst myndighet. Signaturen «Fiat de speciali et expresso» indikerer at den hellige stol var villige til å absolvere selv de mest alvorlige forbrytelsene – til forskjell fra inkvisisjonen som hadde brukt straff istedenfor.

Videreføring av dispensasjonen

Etter de vanlige frasene som blant annet uttrykte at saken var innvilget og hvilke regler den var innvilget på tross av, ble det i noen av brevene tilføyd et kort avsnitt enten rett før eller rett etter signaturen som viderefører saken til personer utenfor Pønitentiariet.⁷⁹ Dette var ofte supplikantens lokale biskop, prest eller andre geistlige som supplikanten kjente til.⁸⁰ I kildematerialet er dessuten inkvisitorer et særegent element som ikke finnes i de generelle ansøkningsene.⁸¹ Videreføringen ble gjort for å gi noen andre oppgaven med å blant annet etterprøve om fremstillingen av saken i brevet stemte overens med virkeligheten.⁸² Pønitentiariet kjente verken supplikanten eller hendelsen som ble beskrevet i supplikantens

---

⁷⁶ Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s. 312.

⁷⁷ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 106.

⁷⁸ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 108.

⁷⁹ Se Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, kap. 1.5.2.

⁸⁰ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 79-80.

⁸¹ Se kap. 7.2 «Straffeplagg», s. 50-51.

⁸² Jørgensen & Saletnich, *Brev til paven*, s. 32.

petisjon, og det var derfor, i noen situasjoner, viktig å være helt sikker på at innholdet var korrekt. Ifølge Jørgensen viser dette at de lokale biskopene spilte en viktig rolle i prosessen rundt en supplikk.⁸³

I kildematerialet finner vi flere slike avsnitt. Til forskjell fra generelle ansøknings til Pønitiariet, får avsnittet i mange tilfeller en ny mening når det kan kobles til supplikanter under inkvisisjonens jurisdiksjon. Dette er særlig fordi inkvisisjonen ikke var fornøyd med Pønitiariets jurisdiksjon over appeller.⁸⁴ Som tidligere vist i oppgaven, finnes det en rekke bevis på at de spanske monarkene ønsket pavelige dekreter som gjorde dispensasjoner fra Pønitiariet illegitime. «So long as the acts of the Spanish Inquisition were not final but were subject to revision by the Roman curia, its jurisdiction was incomplete».⁸⁵ I utgangspunktet er det derfor naturlig å tro at Pønitiariets inkludering av inkvisitorer i videreføringen ble godt mottatt. Men som nevnt ble, ifølge Henry Charles Lea, pavelige dispensasjoner ofte satt til side av inkvisitorer.⁸⁶ Det er vanskelig å si noe om tilfellene i dette kildematerialet ble oversett uten å finne dem i spanske inkvisisjonsarkiv, men inkvisisjonens misnøye indikerer i hvert fall at det er en mulighet for at videreførte appeller ble avvist.

Flesteparten av dem som er navngitt som oppfølgere til dispensasjonen, er geistlige. Variasjonene i hvem som står oppført er stor. Det er tydelig at de fleste får oppført geistlige de vet om fra før av. Dette bekrefter at Pønitiariet, som nevnt, gjerne gav saken videre til bekjente av supplikanten.⁸⁷ Et eksempel finner vi i brevet til Rodericus, som var vitne til en jødisk seremoni, hvor saken skal følges opp av hans skriftefar.⁸⁸ Også i volum 49 finner vi bevis på dette da supplikantene, Bartholomeus og Petrus, blir tildelt ulike geistlige for å følge opp saken til tross for at de er fra samme bispedømme og sender ansøknings til Pønitiariet sammen.⁸⁹ I noen brev står det ikke hvem som skal følge opp saken, men heller at *noen* i presteskapet må sørge for at det blir gjort.

Det er ikke alltid at de geistlige som blir listet opp i brevet «bare» skal sørge for at innholdet i ansøknings er korrekt. I noen brev blir de også pålagt å sørge for å holde inkvisitoren unna

---

⁸³ Jørgensen, *Brev til paven*, s. 32.

⁸⁴ Llorente, *The History of the Inquisition of Spain*, s. 53.

⁸⁵ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 103.

⁸⁶ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 106.

⁸⁷ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 79-80.

⁸⁸ APA, Reg. Matrim et Div., vol 51, fol. 128r-128v.

⁸⁹ APA; Reg. Matrim. et Div., vol 49, fol. 349v-350r.

supplikanten. Dette er særlig interessant fordi Pønitiariet med dette undergraver inkvisitorennes makt. Det er bare to brev i kildematerialet som spesifiserer at det må sørges for å holde inkvisitorenne unna supplikanten. Begge brevene er datert 1503 etter pave Alexanders død, og begge dispensasjonene gis for jødisk kjetteri.⁹⁰ Dette fører oss litt tilbake til tidligere diskusjoner rundt forholdet mellom inkvisisjonen og den hellige stol og særlig forskjellene under pontifikatet til Alexander og pontifikatene til hans etterkommere, Pius og Julius. Det er svært interessant at det først er etter Alexanders død at det spesifiseres at geistlige må hjelpe supplikanten å ikke blir rettsforfulgt av inkvisisjonen. Dette stemmer dog overens med tidligere konklusjoner om at Alexander i stor grad favoriserte inkvisisjonen og vanskeliggjorde innbyggere i Spanias mulighet til å be om dispensasjon fra Pønitiariet.⁹¹

5.4 Den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitiari

Det finnes svært mye dokumentasjon på at det fantes et forhold mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitiari i Pønitiariets arkiv.⁹² Som nevnt er det svært få forskere som til nå har undersøkt dette materialet, og det er derfor umulig å fastslå omfanget av deres forhold. Kildematerialet, i form av ansøkninger, er i seg selv et bevis på en eksisterende kommunikasjon mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitiari hvor bindeleddet er spanske innbyggere. Også pavelige dekreter vitner om en langvarig maktkamp mellom institusjonene over retten til å absolvere.

Ifølge Filippo Tamburini, finnes det dokumentasjon på en relasjon mellom Pønitiariet og forløperen til den spanske inkvisisjonen, middelalderens inkvisisjon, allerede på 1200-tallet. Flere dokumenter beskriver blant annet at en rekke dispensasjoner og dekret er gitt av ulike såkalte *storpønitiarier* i Pønitiariet til både supplikanter og inkvisitorer.⁹³ Han hevder også at det mellom 1410, registerets første år, og 1585 finnes utallige eksempler på petisjoner knyttet til kjetteri fra det spanske riket.⁹⁴ Dersom dette stemmer betyr det at institusjonene har hatt et omfattende eksisterende forhold på 1400 og 1500-tallet. Ettersom både Juan Llorente og Henry Charles Lea, som for øvrig kun brukte spanske kilder, kommenterte muligheten spanske innbyggere hadde til å sende Pønitiariet en petisjon i sine verk, må det finnes

---

⁹⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol 51, fol. 126r-126v og 126v-127r.

⁹¹ Se Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», Aus den Appellationen gegen die spanische Inquisition in den Registern der Poenitiaria Apostolica 1478-1503», 2021; Tamburini, Filippo. «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», 2000.

⁹² Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 209.

⁹³ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 208.

⁹⁴ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 209.

detaljer om forholdet også utenfor Pønitentiariets arkiv. Det er dog umulig å fastslå akkurat hvor mye uten å ha undersøkt kilder i for eksempel Spania.

6 Omstendighetene rundt ansøkingene

6.1 Ansøkingenes tilhørighet

På slutten av 1400-tallet var det spanske samfunnet splittet i flere stater. Riket besto hovedsakelig av kongerikene Castilla og Aragón, samt statene Catalonia, Valencia, Sardinia, Sicilia, Napoli og øygruppen Balearene med Palma som administrativt senter. Etter ekteskapet mellom Isabella av Castilla og Ferdinand av Aragón i 1469, ble Castilla og Aragón forent i en personalunion.⁹⁵ Riket var delt inn i bispedømmer fordelt på 5 ulike provinser: Santiago de Compostela, Sevilla, Tarragona, Toledo og Zaragoza.⁹⁶

Tabellen under illustrerer hvilken provins de ulike bispedømmene tilhørte samt hvor brevene fra kildematerialet hører til. Navnene vil være oppgitt med moderne navn.⁹⁷

Tabell 1: Oversikt over de fem romersk-katolske provinsene i Spania, deres respektive bispedømmer og antall ganger oppført i ansøkingene.

Provins/bispedømme	Antall ganger oppført i ansøkingene
Santiago de Compostela	1 stk
Avila	0 stk
Coria og Cáceres	0 stk
Cuidad Rodrigo	0 stk
León	0 stk
Lucena	0 stk
Mérida–Badajoz	0 stk
Mondoñedo	0 stk
Oviedo	0 stk
Plasencia	0 stk
Salamanca	1 stk
Santiago de Compostela (hovedsete)	0 stk
Tui	0 stk
Zamora	0 stk
Sevilla	12 stk
Cádiz	0 stk
Cartagena	0 stk
Cordoba	4 stk
Jaén	1 stk

⁹⁵ Kamen, *Spain 1469-1714*, s. 3.

⁹⁶ Originalt på latin: Compostellan, Hispalen, Terraconen, Toletan og Caesaraugusten. Som oppgitt i Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi vol. 2*, s. 282.

⁹⁷ For latinske navn se Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi vol. 2*, s. 282.

Kanariøyene	0 stk
Marrakesh	0 stk
Sevilla (hovedsete)	7 stk
Tarragona	4 stk
Barcelona	1 stk
Girona	0 stk
Lleida	2 stk
Mallorca	0 stk
Tarragona (hovesete)	0 stk
Tortosa	0 stk
Urgell	1 stk
Valencia	0 stk
Vic	0 stk
Toledo	14 stk
Burgos	1 stk
Cuenca	1 stk
Osma	0 stk
Palencia	3 stk
Segobien	2 stk
Sigüenza-Guadalajara	1 stk
Toledo (hovesete)	7 stk
Zaragoza	7 stk
Calahorra	3 stk
Huesca	1 stk
Pamplona	0 stk
Segobriga	0 stk
Tarazona	0 stk
Zaragoza (hovesete)	3 stk

Tabellen ovenfor gir en komplett oversikt over alle de fem katolske provinsene, deres respektive bispedømmer og antall oppførte ganger i ansøkingene. Hver provins er uthevet med sin egen farge. Til høyre for provinsen er det også skrevet inn det totale antallet oppførelser av de tilhørende bispedømmene. Tabellen gjenspeiler ikke hvor mange brev som er sendt fra hvert bispedømme. Dette er fordi noen av ansøkingene er oppført med flere bispedømmer. Et eksempel på dette er et brev hvor ansøkerne kommer fra tre bispedømmer, henholdsvis Toledo, Segobien og Sigüenza-Guadalajara i provinsen Toledo.⁹⁸ Å organisere antall brev fra hver provins med riktig antall ansøkinger i kildematerialet, vil være vanskelig

⁹⁸ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 47, fol. 270r-270v.

ettersom et av brevene kommer fra to ulike provinser, henholdsvis bispedømmene Barcelona, i provinsen Tarragona, og Palencia, i provinsen Toledo.⁹⁹ I ansøkingene fra Spania til Pønitiariet generelt mellom 1495-1503 finner vi også ytterligere eksempler på supplikasjoner oppført med flere bispedømmer. I ansøkinger som har tilhørighet til flere steder, ligger mesteparten av bispedømmene i samme provins. Det finnes dog noen eksempler på ansøkinger med flere bispedømmer som ikke ligger i samme provins.¹⁰⁰ Utgangspunktet for videre analyse vil være tallene som er gitt over med forbehold om at dette kun viser hvor mange ganger et bispedømme eller en provins har vært oppgitt i ansøkingene.

I det aktuelle kildematerialet finner vi 15 ulike bispedømmer. Alle de fem provinsene har minst ett tilhørende brev. Resultatene fra tabellen viser en stor variasjon i aktuelle bispedømmer, samtidig som det er tydelig hvilke som skiller seg ut. Først og fremst er det klart at provinsen Toledo, etterfulgt av Sevilla, totalt har flest tilhørende oppføringer av bispedømmer. Minst har provinsen Santiago de Compostela med bare en ansøking. Dette til tross for at provinsen har flest tilhørende bispedømmer. På midten finner vi provinsene Zaragoza og Tarragona med henholdsvis syv og fire ansøkinger hver. Som nevnt er en av ansøkingene i Tarragona delt med et bispedømme i Toledo. Individuelt er det både hovedsete i provinsen Toledo og hovedsete i provinsen Sevilla som har flest ansøkinger med syv hver. Disse skiller seg særlig ut ettersom alle de andre aktuelle bispedømmene i kildematerialet kun har fire eller mindre tilhørende brev.

Forklaringen på de overnevnte resultatene må ses i sammenheng med inkvisisjonens tribunaler. Det spanske riket skilte mellom bispedømmenes tribunaler og inkvisisjonens tribunaler. Et inkvisitorisk *tribunal* representerte inkvisisjonen i distriktene og var med det institusjonens dømmende myndighet.¹⁰¹ Denne organiseringen gjenspeiler den katolske kirkes som hadde et tribunal¹⁰² i hvert bispedømme. Ettersom inkvisisjonen var underlagt den spanske kronens *suprema*¹⁰³ og ikke den hellige stol, opprettet de egne domstoler hvor kjettere ble stilt for retten. Institusjonen opprettet sine første permanente tribunaler i 1482. I

---

⁹⁹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 262r-262v.

¹⁰⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol 45-51; For eksempel se vol. 47, fol. 145r: bispedømmet Segobien i provinsen Toledo og bispedømmet Avila i provinsen Santiago de Compostela; vol. 49, fol. 014r-014v: bispedømmet Zaragoza i provinsen Zaragoza og bispedømmet Lleida i provinsen Tarragona.

¹⁰¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 205.

¹⁰² Med andre ord, en religiøs domstol.

¹⁰³ Det øverste rådet i Inkvisisjonen opprettet av den spanske kronen i 1483. Rådet ble ledet av storinkvisitoren. Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 159.

Castilla ble det tribunal i Sevilla og Cordoba, og i Aragon i Zaragoza og Valencia. I 1485 blir det også opprettet et permanent tribunal i Toledo¹⁰⁴ og året etter også i Barcelona.¹⁰⁵ Disse tribunalene speilet ikke nødvendigvis bispedømmene. Tribunalet i Cordoba hadde for eksempel jurisdiksjon over bispedømmene Cordoba, Jaén og Granada i tillegg til små landområder med tilhørende klostre. Forespørslene beskrevet i de aktuelle ansøkingene i denne oppgaven er et direkte resultat av et inkvisitorisk tribunal ettersom supplikantene har vært involvert i inkvisisjonen.

Inkvisisjonen hadde som nevnt permanente tribunaler i både provinsen Toledo og provinsen Sevilla.¹⁰⁶ Tribunalet i byen Toledo ble et av inkvisisjonens mest betydningsfulle. Ifølge Rawlings var Toledo et av de største og mest prestisjefylte arbeidsplassene i Spania. Etter å ha vært ansatt i dette tribunalet fikk mange overordnede statlige stillinger eller viktige posisjoner i det kirkelige embetet.¹⁰⁷ Bispedømmet Sevilla var en viktig drivkraft i selve opprettelsen av inkvisisjonen, og det er derfor naturlig at også tribunalet som ble etablert i byen var viktig.¹⁰⁸ Ifølge Tamburini er både Sevilla og Toledo to av de mest nevnte bispedømmene i supplikasjonsregisteret fra Spania.¹⁰⁹ Ettersom flertallet av antall oppføringer når det gjelder bispedømmer nettopp er fra Toledo og Sevilla, bekrefter det Tamburinis resultater. I tillegg viser det en klar sammenheng mellom tribunaler og ansøkinger.

Et godt eksempel på skillet mellom bispedømme og tribunal, er Barcelona. I tillegg til Toledo og Sevilla, var Barcelona blant de største bispedømmene i Spania.¹¹⁰ Det er dog bare sendt ett brev fra bispedømmet Barcelona. Tribunalet i Barcelona derimot har flere tilhørende brev fordi flere av de overnevnte bispedømmene var underlagt tribunalet i Barcelona. Dette tribunalet hadde en omfattende jurisdiksjon, særlig etter 1500.¹¹¹ Av stedene nevnt i det aktuelle kildematerialet var både bispedømmene Lleida og Urgell underlagt Barcelona idet brevene som kommer derfra i kildematerialet er datert.¹¹² Vi finner to brev fra Lleida og ett fra Urgell. Dette gir *tribunalet* Barcelona fire tilhørende brev i motsetning til *bispedømmet* Barcelona som bare har ett.

---

¹⁰⁴ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. I*, s. 553.

¹⁰⁵ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. I*, s. 543.

¹⁰⁶ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 27.

¹⁰⁷ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 27.

¹⁰⁸ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 56; Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 52.

¹⁰⁹ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 215.

¹¹⁰ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 15.

¹¹¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. I*, s. 264.

¹¹² Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. I*, s. 549.

I tillegg til de overnevnte bispedømmene, finner vi oppførte brev fra blant annet Salamanca¹¹³, Jaén¹¹⁴, Burgos¹¹⁵. I det aktuelle tidsrommet hadde disse bispedømmene egne inkvisitoriske tribunaler.¹¹⁶ De var dog midlertidige.¹¹⁷ I begynnelsen av inkvisisjonens eksistens var det ikke et mål i seg selv å opprette permanente tribunaler, ettersom kjetteri kunne bli oppdaget overalt i riket. Når et tribunal ikke lenger var nødvendig i et område, kunne det flyttes til et annet sted med et større behov.¹¹⁸ I 1495 hadde inkvisisjonen 16 tribunaler i det spanske riket, men bare 7 i 1507.¹¹⁹ De midlertidige tribunalene i de overnevnte bispedømmene, indikerer dermed at disse stedene ikke nødvendigvis var viktige områder for inkvisisjonen. Dette er noe kildematerialet også reflekterer. I Cuenca, Jaén og Burgos finner vi bare en tilhørende ansøking hver. Flere små tribunaler, hvor aktiviteten til inkvisisjonen var svært liten, ble slått sammen i en stor reorganisering av alle bispedømmene i 1509.¹²⁰ Dette gjaldt også en rekke av de overnevnte, små tribunalene.

Delkonklusjon

Kapittelet ovenfor har gitt en oversikt over hvilke områder de aktuelle ansøkingene tilhører. Områdene er presentert med tanke på hvor mange ganger de er oppført i brevene. Dette er hovedsakelig fordi to av ansøkingene har flere enn ett tilhørende bispedømme. Disse ansøkingene er likevel i undertall, både i det utvalgte kildematerialet og de øvrige, generelle kopiene av supplikasjoner fra Spania mellom 1495-1503. Flest brev finner vi både i provinsen Toledo, etterfulgt av Sevilla. Dette stemmer overens med inkvisisjonens oppføring av tribunaler, hvorav de største befant seg i bispedømmene Toledo i provinsen Toledo og Sevilla og Cordoba i provinsen Sevilla.

Også bispedømmene med få tilhørende brev har en sammenheng med inkvisisjonens tribunaler. Fire av bispedømmene som bare er oppført en gang i den aktuelle perioden, hadde også et tilhørende inkvisitorisk tribunal. Dette var kun midlertidige tribunaler, noe som vitner

---

¹¹³ Provins: Santiago de Compostela.

¹¹⁴ Provins: Sevilla.

¹¹⁵ Provins: Toledo.

¹¹⁶ Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 27 og Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 541-555.

¹¹⁷ Se Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. I*, s. 541-555.

¹¹⁸ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 205.

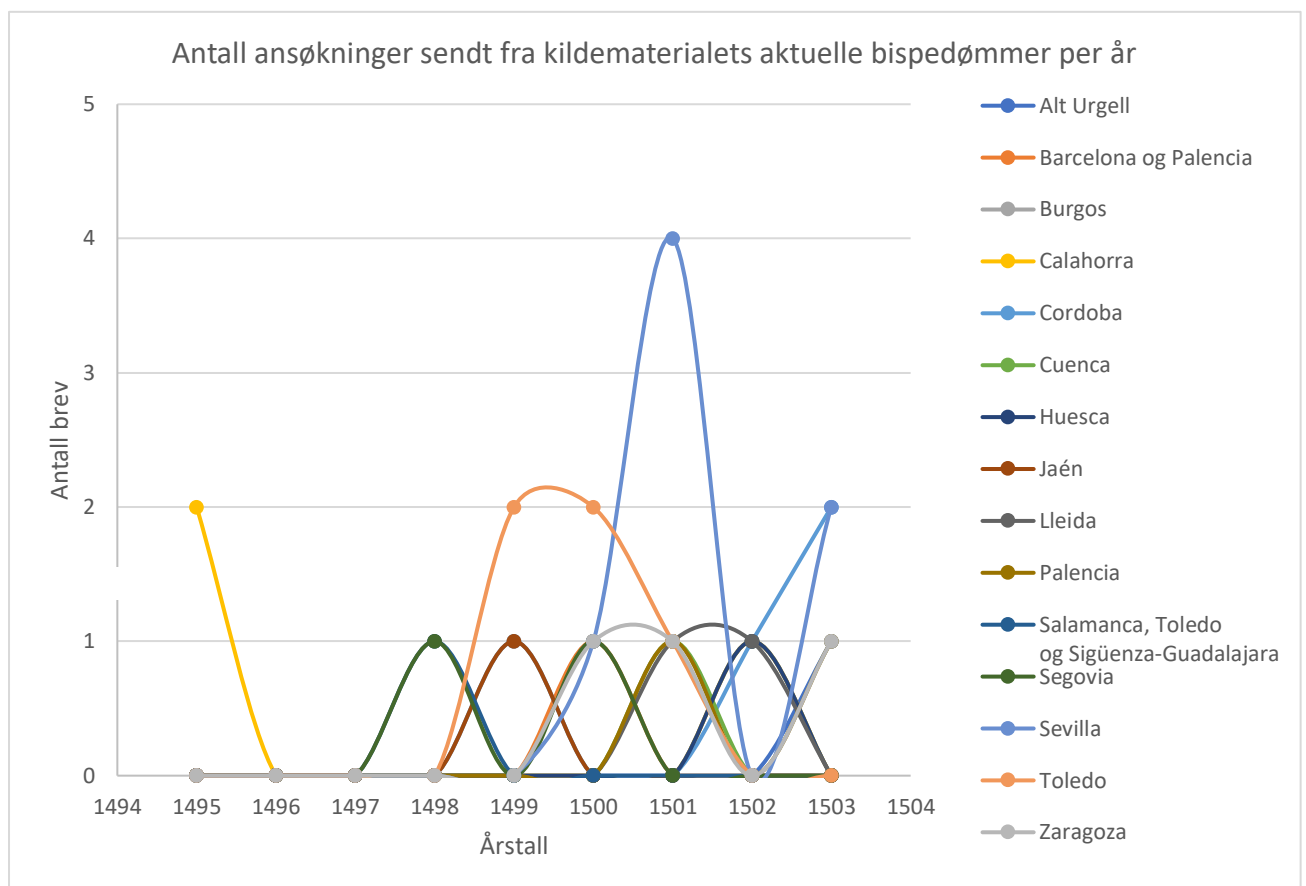
¹¹⁹ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s.190.

¹²⁰ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 534.

om at inkvisisjonens aktivitet her var liten. I kildematerialet er det med andre ord en klar sammenheng mellom tribunal og antall ansøknings.

6.2 Plassering i tidsperiode

Brevene i kildematerialet er som nevnt sendt over en periode på 9 år – rettere sagt mellom 1495 og 1503. Figuren nedenfor illustrerer når brev ble sendt fra de ulike områdene som finnes i kildematerialet til Pønitiariet.

Figur 1: Oversikt over antall brev sendt fra områdene i kildematerialet mellom 1495-1503.

Til forskjell fra tabellen i det forrige kapittelet¹²¹, gir figuren ovenfor bare oversikt over bispedømmene som finnes i kildematerialet. Hvert bispedømme har sin egen linje, med sin egen farge, som vist i listen til høyre. I to tilfeller er flere bispedømmer slått sammen. Dette er henholdsvis Barcelona og Palencia, og Salamanca, Toledo og Sigüenza-Guadalajara. Dette er gjort for å få et korrekt antall brev per år. Brevene som går under disse grupperingene, har

¹²¹ Se tabell 1, kap. 6.1.

som nevnt sitt opphav fra begge bispedømmene. Aksene som går loddrett er antall brev, mens aksene vannrett er kildematerialets aktuelle år – 1495 til 1503. I 1495 blir det kun sendt 2 brev. I 1496 og 1497 blir det ikke sendt noen brev. Det ser ikke ut til å være fremtredende hendelser i noen av disse årene som kan forklare resultatet. Det ble sendt brev fra Spania til Pønitentiariatet i både 1496 og 1497, men ingen av disse ser ut til å ha noe med inkvisisjonen å gjøre. Dessverre har et av volumene fra 1496-1497 gått tapt,¹²² og det er derfor mulig at det kan ha vært noen brev relatert til inkvisisjonen her. Dette er dog helt umulig å undersøke og vi må derfor holde oss til de eksisterende resultatene. Mellom 1498-1503 kan en se en uavbrutt strøm av brev med en stigende trend. I 1498 blir det sendt 2 brev og året etter blir det sendt 4. I 1500 og 1501 når antallet en topp med henholdsvis 6 og 9 brev. I 1502 synker antallet til 5, mens det igjen stiger i 1503 med 7 brev.

For å sende en supplikasjon til Roma hadde man flere valg. Det første var selvsagt å dra selv. Dette var dog en mulighet ikke alle hadde grunnet helse, økonomi eller samfunnssituasjon. En annen mulighet var å bruke en budbringer. Dette kunne være en biskop eller en annen kirkelig tjenestemann eller rett og slett en lekmann som tok på seg oppdraget med å levere flere supplikasjoner til den romerske kurie samtidig.¹²³ Det var i tillegg enkelte perioder i løpet av året hvor reiser til Roma var lettere å gjennomføre, både for enkeltpersoner, grupper eller transportmidler. Kildematerialet viser en tydelig tendens til når på året ansøkingene ble sendt. For de fleste årstall, med unntak av 1499 og 1501, er alle brevene datert til høsten eller tidlig vinter. Mer spesifikt er flere av dem også datert rundt samme dato, gjerne i månedene september-november. Dette gjelder særlig år 1503 hvor de aller fleste ansøkingene er datert med bare litt over en måneds mellomrom. Mer spesielt er ansøkinger som er datert med kort mellomrom og som dessuten er fra samme område. Et eksempel på dette finner vi i volum 45 hvor to brev fra Calahorra er datert 30. september og 5. oktober, eller i volum 49 hvor tre brev fra Sevilla er datert 3., 15. og 20. juni.¹²⁴ Kildematerialet har flere slike eksempler og gir derfor uttrykk for at det kanskje var vanlig å sende flere ansøkinger til Roma med samme person eller samme gruppe.

Året 1503 er som nevnt særlig interessant – både fordi ansøkingene fra dette året er datert med et svært kort mellomrom, men også fordi antallet ansøkinger stiger fra 1502 til 1503.

---

¹²² Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 24.

¹²³ Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 67.

¹²⁴ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 466v-467v, 473v-474r og 480v-481r.

Forklaringen på dette resultatet kan ses i sammenheng med pave Alexander Vis død den 18. august 1503. Ifølge historiker Arnold Esch var Alexanders pontifikat preget av en tydelig favorisering av den spanske inkvisisjonen. Til forskjell fra sine forgjengere, Sixtus IV (1471-1484) og Innocens VIII (1484-1492), begrenset han til tider folks mulighet til å appellere til Pønitentiariet og den hellige stol ved hjelp av en rekke pavelige dekret.¹²⁵ Året etter sin innsettelse, utstedte Alexander et dekret hvor han annullerer en rekke dispensasjoner gitt til ulike spanske innbyggere under pave Sixtus.¹²⁶ I dekretet beskriver han de gitte dispensasjonene som et resultat av «frivolarum appellationum», «ubetydelige apeller», og gir inkvisisjonen myndighet til å straffefølge supplikantene.¹²⁷ I to dekret fra henholdsvis 1497 og 1498, begrenser Alexander Pønitentiariet ytterligere. I det første, datert 29. august 1497, annullerer han, etter anmodning av Ferdinand og Isabella, alle dispensasjoner og fritak gitt av den hellige stol til dømte kjettere og deres arvinger.¹²⁸ Dette dekretet blir fulgt opp året etter, den 17. september, hvor han i et annet dekret erklærer at dømte kjettere *ikke* kan vise til noe form for pavelige dispensasjoner for å slippe unna inkvisisjonen.¹²⁹

Denne begrensningen endret seg med Alexanders etterkommere. Dette gjaldt særlig Julius II (1503-1513), som umiddelbart etter sin innsettelse åpnet fullstendig opp for muligheten til å sende petisjoner til Pønitentiariet med et såkalt *motu proprio* dokument¹³⁰ til Ferdinand og Isabella. I dette dokumentet godkjente Julius alle tidligere gitte dispensasjoner som ble kansellert under Alexander.¹³¹

Alle ansøkingene fra 1503 er datert etter Alexanders død. Tre av dem forklarer eksplisitt at supplikantene ble frigjort fra fengsel rett etter Alexanders død og det er derfor også insinuert at de først har hatt mulighet til å sende sin ansøking til Pønitentiariet etter dette.¹³²

Tendensen med tanke på at alle brevene i 1503 er datert om høsten, kan ikke først og fremst forklares av Alexanders død ettersom denne tendensen også kan finnes i 1495, 1500 og 1502. Men, stigningen i antall ansøkinger fra 1502 til 1503 kan være på bakgrunn av Alexanders død – til tross for at stigningen bare er på 2 brev. Dette bekrefter en liten del av det Arnold

---

¹²⁵ Esch, *Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)*, s. 312; For eksempler på pavelige dekret se *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 171-172, 188-190 & 190-191.

¹²⁶ *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 171-172.

¹²⁷ *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 172.

¹²⁸ *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 188-189.

¹²⁹ *Bulario Pontificio de la Inquisición Española*, s. 190-191.

¹³⁰ Et dokument som indikerer at paven selv har forberedt og laget dokumentet.

¹³¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 116.

¹³² APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 51, fol. 126r-126v, 126v-127r & 178v-179r.

Esch hevder; at Alexander kan ha vært en hindring for innbyggerses sjanse til å appellere til Pønitiariet.¹³³ For en mer nøyaktig tendens vil det være hensiktsmessig å undersøke antall godkjente ansøkninger, relatert til inkvisisjonen, under Alexanders forgjengere og umiddelbare etterkommere.

Delkonklusjon

Kildematerialets aktuelle tidsperiode er fra 1495 til 1503. I kapittelet har det, ved hjelp av et linjediagram, blitt tydelig at flest brev er sendt i 1501. Minst finner vi i kildematerialets første år, 1495. De aller fleste ansøkingene er datert til høsten eller tidlig vinter. Flere år har i tillegg svært korte mellomrom mellom de respektive brevene. Det er vanskelig å stadfeste hvorfor materialet viser dette mønsteret. En sannsynlig forklaring kan likevel være at ansøkingene ble levert til Pønitiariet samtidig. Dette indikerer igjen at en eller flere personer har reist fra Spania til kurien med en samling ansøkinger. Dette gjelder særlig de ansøkingene som i tillegg til å være datert rundt samme dato, også er fra samme bispedømme eller område. Ettersom flere år viser den samme tendensen, er det også mulig at høsten var en forholdsvis lett årstid for turer til Roma.

Året 1503 kan dog ha en særegen forklaring når det kommer til oppsamlede brev. Dette er som nevnt sammenhengen mellom pave Alexander og hans forhold til den spanske inkvisisjonen. Alle brevene fra 1503 er datert etter hans død. Noen av dem spesifiserer at supplikanten først har hatt mulighet til å be om dispensasjon etter pavens død. Dette er særlig interessant nettopp fordi bekrefter at Alexander i stor grad favoriserte den spanske inkvisisjon, og at det dermed kunne være vanskelig for mange å be Pønitiariet om dispensasjon. Det kan også forklare hvorfor ansøkingene øker i antall fra 1502 til 1503.

6.3 Supplikantene bak ansøkingene

I det aktuelle kildematerialet finner vi 49 ulke suplikanter. To av dem er oppført i to ulike brev. Ved å analysere supplikantene i brevene er det mulig å si noe generelt om deres sosiale bakgrunn og om det er mulig å se en tendens når det kommer til *hvem* som brukte Pønitiariet som en utvei. Kapittelet under vil gi en fremstilling av supplikantenes kjønn, alder, yrkestittel og status for å legge et grunnlag for *hvem* disse mennene og kvinnene var.

---

¹³³ For en dypere analyse av dette poenget, se kap. 7.3 om «Jødisk kjetteri».

Flertallet av supplikantene er menn (91.84%). Det er bare fire kvinnelige supplikanter (8.16%). To av dem står oppført sammen med sine ektemenn. De to andre er også oppført sammen med menn, men disse har ikke et ekteskapeleg forhold. Ifølge Henry Kamen er det ingenting som tilsier at inkvisisjonen skilte mellom menn og kvinner i den juridiske prosessen. Gjennom inkvisisjonens første år, håndterte tribunalet i Valencia rundt to tusen saker. Halvparten av sakene omhandlet menn og den andre halvparten kvinner.¹³⁴ Det aktuelle kildematerialet kan med andre ord ikke sies å beskrive tendensen til dømte av inkvisisjonen. En forklaring på hvorfor det er flest menn i kildematerialet kan knyttes til yrker og type brev. Flere av brevene omhandler ordinerte geistlige som ønsker dispensasjon – et yrke kvinner ikke hadde mulighet til å ha.

Det er kun en av de 49 supplikantene som eksplisitt blir gitt en alder. I et brev fra 1502, beskrives supplikanten som en mann over 50 år. Alderen har i denne ansøkingen stor betydning for supplikantens forespørsel. Foruten om dette, er det ingen supplikanter som betegnes med alder. Supplikantene med en kirkelig tittel kan likevel avsløre litt om hvilken aldersgruppe de *ikke* kan være i. Ifølge middelaldersk kanonisk rett, var det strenge regler for når man kunne bli ordinert til de såkalte «høyere ordinasjoner», som subdiakon, diakon, prest og biskop. Subdiakon krevde at man var fylt 18 år, diakon 20 år, prest 25 år og biskop 30 år.¹³⁵ Med andre ord betyr dette at alle supplikantene med religiøse yrker som faller under «høyere ordinasjon», må være over 18 år. Dette inkluderer selvsagt de som har uspesifiserte yrker som bare tituleres som *klerus*. For resten av supplikantene er det vanskelig å vite nøyaktig alder. Alder var sjeldent en hindring for inkvisisjonens forfølgelser, som også anså barn fra 6års alderen som potensielle kjettere.¹³⁶ En så lav alder kan likevel utelukkes i mange av tilfellene da flere av supplikantene for eksempel er gift eller har en karriere.

En annen måte å analysere supplikantene på er å se på deres yrkestittel eller status. På denne måten kan vi få et generelt overblikk over hvilke typer personer det var som sendte inn ansøking til Pönitentiariet. I tillegg vil det være mulig å se om det finnes en sammenheng mellom yrkestittel eller status og inkvisisjonens forfølgelser. Alle supplikantene i kildematerialet er kristen, og de aller fleste har derfor en religiøs yrkestittel eller status. Et fåtall står oppført med yrker som ikke nødvendigvis trenger å være religiøse. Dette er særlig

---

¹³⁴ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 282.

¹³⁵ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace*, s. 69.

¹³⁶ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol II*, s. 3.

supplikanten som er «notarius».¹³⁷ Supplikantene kan deles inn i tre ulike grupper: de med en ikke-kirkelig tittel (57,14%), som for eksempel lekmann, de med kirkelig tittel (30,61%), altså de som er ordinert og de som er studenter (12,24%). Noen av supplikantene står oppført med flere detaljer, som for eksempel en kombinasjon av en ikke-kirkelig tittel og utdanning.¹³⁸ Disse er likevel plassert under ikke-kirkelige ettersom det ikke står spesifikt at de arbeider innenfor utdannelsen sin. Ingen av dem har en kirkelig utdanning. Ettersom de står oppført som lekmenn i tillegg, vil det være korrekt å plassere dem i denne gruppen.

Flertallet av supplikantene har ikke-kirkelige statuser. I kildematerialet er de identifisert som *lekmenn*.¹³⁹ Det er svært få som får oppgitt en yrkestittel utover dette. Som nevnt blir noen beskrevet med utdanning, enten bare med grad eller en spesifisering av type grad. Dette er for eksempel bachelor i juss.¹⁴⁰ Dette gjelder for øvrig bare mannlige supplikanter. Det er likevel i denne gruppen vi finner alle de kvinnelige supplikantene. Dette resultatet er forventet ettersom det var et større antall kirkelige titler for menn enn for kvinner. Kvinnene er bare omtalt som «mulier» eller «uxor», i denne sammenhengen oversatt til «kone», eller som søster til noen av de andre oppførte supplikantene. De har med andre ord ikke en yrkestittel på samme måte som de mannlige supplikantene.

Det overnevnte resultatet betyr at de resterende tre gruppene bare har mannlige supplikanter. I tillegg til ikke-kirkelige, utgjør også kirkelige titler en stor andel av brevene. I brevene finner vi titler som prest eller subdiakon. Ofte refereres det bare til «klerus», som er en fellesbetegnelse på prest, diakon eller subdiakon. Med unntak av biskoper, var presteskaper like mye, om ikke mer, utsatt for inkvisisjonens forfølgelser som lekmenn.¹⁴¹ Dette var spesielt fordi ordinerte hadde et særlig ansvar for å følge den kristne tro. I gruppen med studenter finner vi for det meste supplikanter som studerer til kirkelige titler. Det er derfor naturlig, slik som supplikantene med kirkelige titler, at denne gruppen kun er menn.

Flertallet av supplikantene har sendt sin søknad til Pönitentiariet alene (75,51%), men det er også noen supplikanter som står oppført sammen i søknaden (24,49%). Et slikt funn kan

---

¹³⁷ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 504v-505r

¹³⁸ For eksempel se APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 504v-505r.

¹³⁹ Religiøse, men ikke presteviet. Gerne beskrevet som de alminnelige medlemmene i en menighet.

¹⁴⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 480v-481r & vol. 50, fol. 007r-007v.

¹⁴¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol II*, s. 29.

også finnes i annen forskning om ansøkningsprosedyrer til Pønitentiariet.¹⁴² En av disse gruppene, ektepar, er allerede nevnt. I tillegg finner vi supplikanter med andre familierelasjoner, som far og sønn eller søsken, i tillegg til personer i samme yrke eller personer med lik forespørsel. Grunnene til denne grupperingen av supplikanter kan være flere. For det første var som nevnt reiseveien til Roma lang og vanskelig for mange grunnet sosiale, økonomiske eller klimatiske grunner. Dersom en supplikant ønsket å reise til Roma med en ansøkningsprosedyre, er det derfor naturlig å anta at flere, med nær relasjon eller en lik forespørsel som supplikanten, også ble ført inn i ansøkningsprosedyren slik at prosessen ble enklest mulig. I tillegg fulgte det med gebyrer for å sende en supplikasjon til Pønitentiariet. Dette inkluderte kostnader rundt selve behandlingen av saken og eventuelle andre tilleggsavgifter som tips eller bestikkelser.¹⁴³ Ifølge historiker Torstein Jørgensen kunne dette dermed bli «en svært kostbar affære».¹⁴⁴ Bare viktige personer i kurien eller svært fattige supplikanter, kunne få sende sitt brev uten kostnader. Ved å sende en ansøkningsprosedyre som en gruppe, kunne man dermed spare seg for store utgifter – særlig når alle i gruppen likevel hadde lik forespørsel til Pønitentiariet. Noen forespørsler, slik som ekskommunikasjon, var viktig å få et hurtig svar på og det er derfor også naturlig at flere personer har slått seg sammen i håp om at prosessen kanskje ble raskere for alle.

Det største antallet supplikanter oppført sammen finner vi i et brev fra 1498 hvor det er fire mannlige supplikanter.¹⁴⁵ Det som først og fremst binder dem sammen er deres religiøse tilknytning gjennom yrker som prest og subdiakon. To av dem er i tillegg brødre. Forespørselen i ansøkningsprosedyren er knyttet til deres felles rolle som geistlig ettersom de ønsker en dispensasjon for å kunne fortsette i sine yrker selv om de har blitt erklært uegnet av inkvisisjonen. Likheten supplikantene har i både yrke og forespørsel samsvarer med flertallet av de andre supplikantene som har sendt inn ansøkningsprosedyren sammen. I en andre ansøkningsprosedyre er det to lekmenn som er oppført sammen¹⁴⁶, mens det i en tredje er to studenter som i tillegg er brødre.¹⁴⁷ Alle supplikantene som står oppført sammen har en tilknytning enten på grunn av yrke eller status, eller på grunn av familierelasjon. I tillegg til det overnevnte ser det ut til at de fleste supplikanter oppført sammen også er fra samme bispedømme. Det finnes bare to unntak fra dette.¹⁴⁸ I den ene ansøkningsprosedyren ligger bispedømmene i samme provins. I den andre

---

¹⁴² Se Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 257.

¹⁴³ Jørgensen, *Brev til Paven*, s. 32.

¹⁴⁴ Jørgensen, *Brev til Paven*, s. 32.

¹⁴⁵ APA, Reg. Matrim. et Div. vol 47, f. 270r-270v.

¹⁴⁶ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 48, fol. 605v-606r.

¹⁴⁷ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 51, fol. 201v-203r.

¹⁴⁸ For detaljer se kap. 6.1 om «Ansøkningsprosedyrens tilhørighet», s. 28-29.

derimot er det oppført to bispedømmer fra to ulike provinser. Dette er særlig interessant fordi supplikantene er gift.

Delkonklusjon

Det aktuelle kildematerialet består av både kvinner og menn, hvor sistnevnte er i overtall. Ved hjelp av tre ulike grupperinger, ser vi at flertallet av supplikantene har ikke-kirkelige titler. Det er også i denne kategorien vi finner de fire kvinnelige supplikantene. Overtallet av menn gir ikke nødvendigvis uttrykk for at flere menn ble forfulgt av inkvisisjonen generelt mellom 1495-1503. Som nevnt finnes det flere eksempler fra spanske arkiv som indikerer at kvinner og menn ble behandlet likt av inkvisisjonen med tanke på både forfølgelse og straff.¹⁴⁹ Fra Pønitiariets perspektiv er resultatet kanskje mer vanlig, ettersom et stort flertall av ansøknings omhandlet ordinasjon eller illegitimitet.¹⁵⁰ I det aktuelle kildematerialet finner vi flere supplikanter fra presteskapet og flere studenter som studerer til geistlige roller. Dette er med andre ord ansøknings hvor kvinner ikke kan være en del av ettersom de ikke kunne bli ordinert. Samtidig er det et overtall av supplikanter med ikke-kirkelige titler hvor forespørselen dreier seg om en rekke ulike saker som også kvinner kunne komme i konflikt med inkvisisjonen for. Et eksempel på dette er ansøkningsene som omhandler *forfedre*. En av de fire kvinnelige supplikantene er del av en ansøknings hvor forespørselen omhandler nettopp dette.¹⁵¹ Selv om det er overtall av menn i denne kategorien, viser dette ene eksempelet med en kvinnelig supplikant at det var mulig for å kvinner å også få dispensasjon for denne typen forespørsel.

Et annet interessant aspekt ved kildematerialet er hvorvidt supplikantene i ansøkningsene er oppført alene eller sammen med flere. Til tross for at den sistnevnte gruppen er i undertall, illustrerer de en viktig tendens. Dersom supplikanter sender ansøknings sammen har alle ansøkerne en tilknytning til hverandre gjennom yrke, status eller familierelasjon. Forespørselen, og dermed også det de er anklaget eller utestengt for, er også identisk. Med unntak av fire supplikanter, fordelt på to ulike brev, er dessuten alle supplikantene fra det samme bispedømmet. I det ene brevet hvor ansøknings tilhører flere bispedømmer, er alle

---

¹⁴⁹ Se Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 282.

¹⁵⁰ Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 110.

¹⁵¹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 50, fol. 097r-097v.

disse stedene fra samme provins. I det andre derimot er de to aktuelle bispedømmene fra to ulike provinser. Dette er særlig merkelig fordi supplikantene i brevet er ektepar.

7 Hva ville supplikantene?

Det Apostoliske Pønitentiari behandlet mange forskjellige typer ansøkninger. Dette var for eksempel saker som omhandlet ekskommunikasjon, simoni¹⁵², kjetteri, apostasi¹⁵³ eller drap for å nevne noen. Pønitentiariet kunne også gi ulike dispensasjoner i situasjoner hvor supplikanten måtte ha tillatelse til å utføre en spesiell handling. Dette kunne blant annet være personer som var født utenfor ekteskapet, men som ønsket å ta del i det geistlige liv, munkar eller nonner som ønsket å forlate et kloster eller ektepar som ønsket skilsmisse.¹⁵⁴ Generelt behandlet institusjonen de fleste religiøse forbrytelser eller spørsmål som var alvorlige eller viktige og som dermed bare kunne behandles av den hellige stol.

Ansøkninger sendt fra Spania hadde naturligvis grunnlag for å bli behandlet av Pønitentiariet ettersom det spanske riket var katolsk. I min egen undersøkelse av kildematerialet i Pønitentiariets arkiv, fant jeg over 3000 ansøkninger sendt fra Spania til Pønitentiariet mellom 1495 og 1503. Av disse er det som nevnt bare 35 som er relatert til inkvisisjonen. Det var med andre ord ikke bare inkvisisjonen som førte til petisjoner fra Spania.¹⁵⁵ Innholdet i ansøkningene relatert til inkvisisjonen skiller seg litt ut fra de generelle ansøkningene fra Spania fordi en rekke av dem illustrerer rettsforfølgelser eller straffer som bare hører til inkvisisjonen.

Grunnene for å bli straffet av inkvisisjonen kan deles inn i to. Enten ble man dømt for noe en selv hadde gjort, eller så ble man straffet på grunnlag av noe foreldre eller forfedre hadde gjort. Den sistnevnte er en viktig del av kanonisk rett som slår fast at barn av kjettere ikke er egnet til kirkelige eller verdslige embeter.¹⁵⁶ Man trengte derfor dispensasjon for å kunne være en del av det religiøse livet til tross for at det ikke var en selv som hadde utført en kjettersk handling. Som vi skal se i det aktuelle kildematerialet, ser det ut til at den sistnevnte var ganske vanlig. I utgangspunktet kunne man bli dømt av inkvisisjonen for en rekke ulike ting. Den største delen av inkvisisjonens forfølgelser gjaldt jødisk, muslimsk og protestantisk kjetteri.¹⁵⁷ Den sistnevnte er dog ikke særlig aktuell i denne oppgaven ettersom

---

¹⁵² Kjøp og salg av en kirkelig rettighet eller embete.

¹⁵³ Frafall fra troen.

¹⁵⁴ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 61.

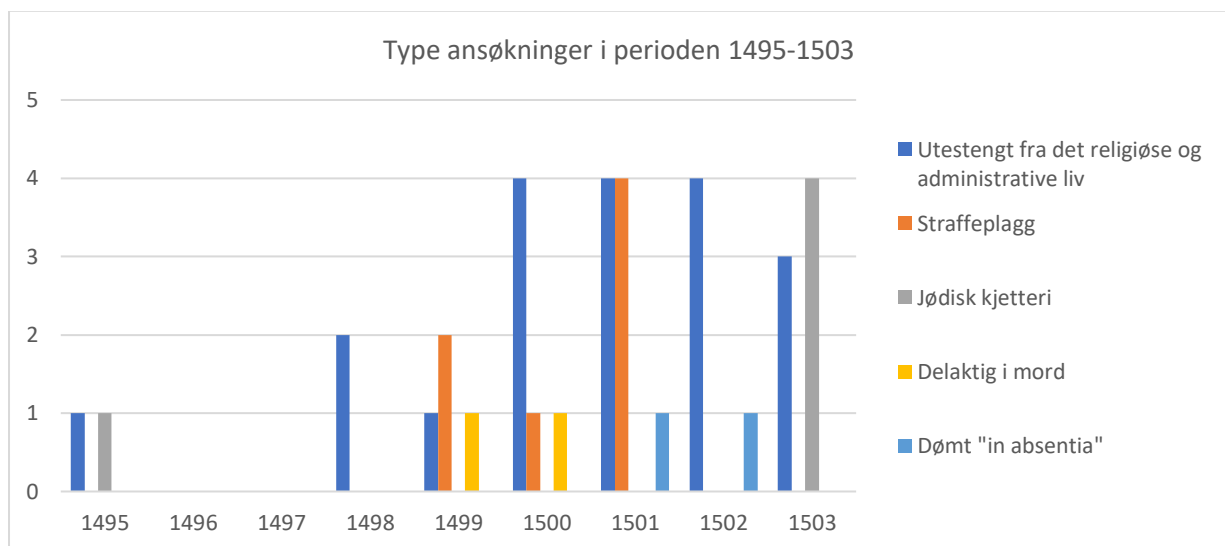
¹⁵⁵ For publiserte kilder fra Spania generelt se Tamburini, *Santi e peccatori, 1995*; Tamburini, *Ebrei, Saraceni, Cristiani*, 1996.

¹⁵⁶ VI 5.2.15, redigert i Friedberg II, col. 1075.

¹⁵⁷ Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, kap. 3-5.

protestantismen først oppsto som et resultat av reformasjonen etter 1517. Også enkelte handlinger som for eksempel blasfemi, bigami, heksekunst og trolldom ble sett på som kjetteri.¹⁵⁸ Ettersom inkvisisjonen var et middel for å sørge for å forene folket i troen, var alle handlinger som gikk imot den katolske kirke, ansett som kjetterske.¹⁵⁹

På grunn av det forskjellige innholdet i de 35 ansøkingene i kildematerialet, har jeg kategorisert dem i fem grupper. Titlene på disse er *Utestengt fra det religiøse og administrative liv*, *Straffeplagg*, *Jødisk kjetteri*, *Delaktig i mord* og *Dømt «in absentia»*. Brevene i kategoriene omhandler nødvendigvis ikke bare det som titlene indikerer. I et av brevene, definert som *jødisk kjetteri*, står det også et par setninger om supplikantens tidligere utestengelse fra det religiøse liv som følge av sin kjetterske mor. Brevet er likevel ikke plassert under *Utestengt fra det religiøse liv* da definisjonen på dette kapittelet ikke er hovedgrunnen til hvorfor ansøkingen er sendt. Som illustrert over kunne inkvisisjonen være involvert i mange andre saker enn bare de aktuelle kategoriene. Kildematerialet viser derfor bare en liten del av inkvisisjonens aktivitet. Under er det lagt ved et diagram som illustrerer hvor mange ansøkinger i de fem utvalgte kategoriene som ble sendt per år.

Figur 2: Oversikt over type ansøknings i det aktuelle kildematerialet mellom 1495-1503.

¹⁵⁸ Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, kap. 6.

¹⁵⁹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, kap. 1, "Heresy".

Illustrasjonen over gir en oversikt over hvilke typer ansøknings som ble sendt til Pønitentiarieret fra Spania i det aktuelle kildematerialet. Den loddrette akse viser antall ansøknings, mens den vannrette indikerer årstall. De fem bestemte gruppene med type ansøknings, har hver sin farge. Som tidligere nevnt finnes det ikke relevante brev fra 1496 og 1497. Ansøknings definert som *Utestengt fra det religiøse og administrative liv* er mest vanlig i det aktuelle tidsrommet med 19 ansøknings fordelt mellom 1498-1503. Minst vanlig er både *Delaktig i mord* og *Dømt «in absentia»* som begge bare har to ansøknings hver fordelt på fire ulike år. Kategorien *Straffeplagg* har 7 tilhørende ansøknings. Som figuren illustrerer er disse fordelt over 3 år, henholdsvis 1499 til 1501. Til slutt har vi *Jødisk kjetteri* med 5 brev. Brevene har et stort mellomrom i datering ettersom ett brev er datert 1495 og de fire andre 1503. Generelt ser det ut til at de forskjellige typene ansøknings er sendt til Pønitentiarieret relativt regulært. Dette gjelder særlig brevene definert som *Utestengt fra det religiøse og administrative liv* og *Straffeplagg*.

Kapitlene som følger vil analysere resultatene fra figur 1. De vil være systematisert fra flest ansøknings til minst. Rekkefølgen vil dermed bli *Utestengt fra det religiøse og administrative liv*, *Straffeplagg*, *Jødisk kjetteri*, *Delaktig i mord* og *Dømt «in absentia»*.

7.1 Utestengt fra det religiøse og administrative liv

Som figuren over viser, omhandler de fleste brevene i kildematerialet supplikanter som av en eller annen grunn har blitt utestengt fra det kirkelige samfunnet og som derfor trenger en pavelig dispensasjon for å kunne vende tilbake til sine verdslige eller religiøse yrker. Behovet for en dispensasjon som følge av utestengelse eller ekskommunikasjon kunne ha flere grunner. Som oftest var søkerne geistlige som hadde blitt erklært uegnet til sitt kirkelige embete og som derfor trengte en dispensasjon for å kunne fortsette i sitt yrke.¹⁶⁰ Dette kunne blant annet være på grunn av mangel på fundamentale krav knyttet til det å inneha et kirkelig embete eller en utført handling som var i strid med kanonisk rett.¹⁶¹ Særlig den førstnevnte grunnen kunne være en konsekvens av «uren blodslinje» som følge av at en eller flere forfedre tidligere hadde blitt erklært kjettersk.

---

¹⁶⁰ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 67.

¹⁶¹ For eksempel illegitimitet, kroppslige defekter, mangel på kirkelig utdannelse eller et dårlig rykte. Se Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, kap. 1.4.3 «Dispensations».

Flertallet av de aktuelle supplikantene i denne kategorien har blitt utestengt fra samfunnet på grunn av konsekvenser knyttet til forfedre sitt tidligere kjetteri. Bare en supplikant ber om dispensasjon som følge av eget kjetteri. Denne supplikanten, Garcia, er prest og har tidligere vært dømt av inkvisisjonen for et kjetteri som ikke blir definert. I brevet står det at han allerede har fått absolusjon, men at han i tillegg trenger en pavelig dispensasjon som lar ham få fortsette i sin religiøse stilling. Ettersom Garcia var erklært irregulær som følge av et utført kjetteri, var det bare Pønitentiariet som hadde makt til å tillate ham å vende tilbake til sitt kirkelige embete.¹⁶²

Rettsforfølgelse av savnede eller døde personer utgjorde en stor del av inkvisisjonens arbeid, særlig i de tidligste årene.¹⁶³ Ifølge Tamburini var konsekvensene dette gav til etterkommere også en stor del av petisjonene som ble sendt fra Spania, relatert til inkvisisjonen, til Pønitentiariet.¹⁶⁴ Ettersom flertallet av ansøkingene i denne oppgaven omhandler nettopp konsekvenser knyttet til døde forfedre sitt kjetteri, bekrefter mitt materiale denne påstanden. Denne konsekvensen for katolske kristne kan først og fremst spores til et dekret av pave Bonifatius VIII (1294-1303), inkludert i en samling i kanonisk rett kalt *Liber Sextus*. Her står det hovedsakelig at barn av kjettere er uegnet til kirkelige eller verdslige embeter.¹⁶⁵ Mer spesifikt gjelder dette «usque ad secundam lineam paternam, ad primam vero maternam» - bare til andre generasjon i farslinje og første generasjon i morslinje.¹⁶⁶ Med andre ord var man utestengt fra offisielle embeter dersom ens far, farfar eller mor var dømt som kjetter. I tillegg spesifiseres det at konsekvensene for etterkommere av kjettere bare gjelder dersom den aktuelle forfaderen ikke har fått absolusjon før sin død.¹⁶⁷ Dette bekreftes også av kildematerialet.

Ideen som presenteres i Bonifatius sitt dekret, formerte seg på ulike måter i det spanske riket. Ifølge historiker Helen Rawlings var det generelt viktig i det spanske riket å være en «ren» kristen, uten noe form for «tilsølt» fortid. «To be of pure Old Christian ancestry was soon to become the essential prerequisite for social advancement and acceptability».¹⁶⁸ Dette kravet var slett ikke fremmed for spanske innbyggere på 1400-tallet. I etterkant av en rekke

---

¹⁶² Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 66.

¹⁶³ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 80.

¹⁶⁴ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 213.

¹⁶⁵ VI 5.2.12, redigert i Friedberg II, col. 1075

¹⁶⁶ VI 5.2.15, redigert i Friedberg II, col. 1075-1076

¹⁶⁷ VI 5.2.15, redigert i Friedberg II, col. 1075-1076

¹⁶⁸ Rawlings, *Church, Religion and Society in Early Modern Spain*, s. 4.

antisemittistiske spenninger i første halvdel av 1400-tallet, vedtok Toledo den såkalte «Sentencia Estatuto» - en lov som forbød conversos¹⁶⁹ fra å inneha politiske verv eller stillinger i byen.¹⁷⁰ I forbindelse med denne loven oppsto et konsept eller uttrykk kalt «Limpieza de sangre» - oversatt «rent blod». Tanken bak var oppfatningen om at enhver konvertert jøde aldri ville ha «rent blod» som såkalte «gamle kristne» ettersom generasjonene før hadde vært jøder. Dette uttrykket utvidet seg til å gjelde for alle som ikke var av «gammelt», kristent blod. Dette førte selvsagt til at samfunnsposisjonene til dem som kom fra en familie av «gamle kristne» ble sterkere og det ble etter hvert et absolutt prinsipp for både religiøse stillinger og stillinger innenfor inkvisisjonen.

Sammenhengen mellom Bonifatius sitt dekret og den spanske inkvisisjonens idé knyttet til «rent blod» forenes på mange måter i de 18 supplikasjonene i kildematerialet hvor supplikantene har blitt utestengt fra det religiøse og administrative liv som følge av forfedre sitt kjetteri. Denne dualiteten viser seg også eksplisitt i brevene. For inkvisisjonens del var praksisen med å erklære personer kjettere etter sin død, hentet fra deres *Instruksjoner* fra 1484.¹⁷¹ Praksisen innebar å grave opp de døde kjetternes resterende ben fra jorden før de deretter ble kremert som en symbolsk handling. Et eksempel på tanken bak kan vi se i et utdrag fra en domsavsigelse gitt av inkvisisjonen til en død kjetter: «(...) his bones shall be disinterred if they can be distinguished from those of faithful Christians, (...) no memory of him shall remain on the face of the earth».¹⁷² I 17 av 18 tilfeller i kildematerialet er forfedrene dømt som kjettere etter sin død. I brevene beskrives det hvordan forfedrene sine ben har blitt gravd opp og deretter blitt brent: «(...) avum suum jam defunctum hereticum declaraverunt et ut talem eius cadaver seu ossa exhumari et ignis incendio traddi (...)».¹⁷³ Dette bekrefter med andre ord inkvisisjonens overnevnte praksis.

Pønitiariet tar ikke utgangspunkt i inkvisisjonens praksis fra deres *Instruksjoner*, men heller Bonifatius sitt dekret fra kanonisk rett. I flere av brevene finner vi en henvisning til dekretet nesten helt avslutningsvis. Inkluderingen av dekretet i ansøkingene er brukt som et eksempel på hva supplikantens handlinger går imot i kanonisk rett og dermed hvordan

---

¹⁶⁹ En jøde konvertert til kristendommen.

¹⁷⁰ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 50.

¹⁷¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 82.

¹⁷² Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 85.

¹⁷³ Oversettelse: «Bestefaren, som allerede var død, ble erklært kjetter, og liket og bena hans ble gravd opp og brent»; APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 504v-505r.

godkjennelsen av supplikasjonen er gitt *på tross av* regler som egentlig tilsier det motsatte.¹⁷⁴ I de aktuelle brevene er det bare mor, far eller farfar som nevnes av supplikanten. Det er som oftest far eller farfar. I mange av brevene hvor mor nevnes er det vanligvis sammen med far. Dette bekrefter at Bonifatius sitt dekret ble respektert og fulgt – også av inkvisisjonen. Mange av inkvisisjonens prinsipper var naturligvis hentet fra kanonisk rett selv om enkelte holdninger bare ble videreført innad i inkvisisjonen.¹⁷⁵

På grunn av Bonifatius sitt dekret og inkvisisjonens *instruksjoner*, er alle supplikantene i de aktuelle brevene ekskludert fra det religiøse livet fordi deres forfedre var dømt som kjettere. De ønsker å bli fri fra straffen dette medfølger med en pavelig dispensasjon. Hovedgrunnen til at alle supplikantene ber om dispensasjon er fordi de ønsker å enten fortsette eller begynne på en religiøs eller verdslig karriere, selv om det i utgangspunktet ikke er en mulighet på grunn av den «urene» blodslinjen. Noen av supplikantene har allerede en lang karriere bak seg som de ønsker å sikre videre, mens andre ønsker dispensasjon for å kunne ha valget i fremtiden. Den sistnevnte gjelder særlig studenter. Som gruppe faller de litt mellom geistlige og lekmenn og det er derfor naturlig at de ber om en bred dispensasjon. Et godt eksempel på dette er ansøkningsen fra Michael og Augustinus Sanches fra Saragossa. I brevet forteller de at de, på grunn av sine pågående studier, ikke har bestemt seg for hvor de ønsker å arbeide enda, men at alle muligheter er tatt fra dem ettersom både deres mor, far og farfar er dømt som kjettere.¹⁷⁶ De ber derfor om en dispensasjon som holder alle muligheter åpne, spesielt dersom de ønsker å gå inn i en religiøs karriere.

Generelt er det mange supplikanter som har sendt brev til Pønitentiarieret som en forsikring i tilfelle inkvisisjonen kommer etter dem. Et stort antall av disse er nettopp fordi de har en «uren» blodslinje. De aller fleste har altså ikke blitt dømt for noe enda. To av disse er ekteparet Lupus de Molina og Santia Garsie. Begge har tidligere vært dømt som heretikere, men har fullført sin straff og fått absolusjon. Denne informasjonen har ingenting med selve forespørselen i brevet å gjøre, men har nok som mål å understreke for Pønitentiarieret at de ikke lenger er kjettere. Selve handlingen paret ber om dispensasjon for omhandler Santias mor. Etter at Lupus og Santia besøkte Santias mor, ble moren dømt som kjetter av inkvisisjonen. Paret frykter at deres møte med den påståtte kjetterske moren har gjort dem uegnet til sine

---

¹⁷⁴ Se underkapittelet om «Non obstantibus» i kap. 5.3 om «Proessen ved å søke».

¹⁷⁵ For eksempel se kap. 7.2 om «Straffeplagg».

¹⁷⁶ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 258r-259r.

religiøse og verdslige yrker og ber derfor om absolusjon *i tilfelle* de skulle bli etterforsket ved en senere anledning. Ifølge Henry Charles Lea var det mange som brukte dispensasjoner fra Pønitiariet som et sikkerhetsnett allerede før inkvisisjonen hadde anklaget dem. Han bruker conversos, døpte jøder, som et eksempel på dette og skriver: «(...) they (confessional letters) were sought by the Conversos as a means of protection in advance (...).»¹⁷⁷ På denne måten kunne de unngå en rettsak før den i det hele tatt hadde begynt og vise til en direkte beskyttelse fra den hellige stol.

Selv om den vanligste konsekvensen for etterkommere gjaldt dersom noen av forfedrene var kjettere, var det også andre ting innad i en familie som kunne skape problemer for kommende generasjoner. I kildematerialet finner vi et eksempel på personer som er illegitim og som derfor ikke kan bli ordinert.¹⁷⁸ Ifølge kanonisk rett kunne ikke uekte barn ha en kirkelig karriere.¹⁷⁹ I middelalderen var det svært mange barn født utenfor ekteskapet. Dette var delvis på grunn av at prester, som ifølge kanonisk rett ikke kunne gifte seg, fikk barn med en elskerinne, eller på grunn av andre par som av forskjellige årsaker ikke kunne gifte seg lovlig.¹⁸⁰ Uten å være gift ble barnet automatisk erklært uekte. Til tross for dette ønsket mange uekte barn å oppnå en kirkelig tittel. Når det gjaldt prestesønner var det naturligvis ganske vanlig at de ønsket å bli prest. Kirken ønsket gode kandidater til prestskapet og flere av prestesønnene hadde allerede mye kunnskap om de geistlige titlene på grunn av sin far.¹⁸¹ En prestesønn måtte derfor, ifølge et dekret fra Bonifatius VIII, ha en pavelig dispensasjon for å kunne tjene i kirken.¹⁸²

Pønitiariet kunne gi tre ulike former for dispensasjoner til dem som var uekte.¹⁸³ Den første, *de defectu natalium*, er dispensasjoner som gav et uekte barn muligheten til å kunne bli ordinert. Den andre, *de uberiori*, er dispensasjoner hvor det uekte barnet, i tillegg til å kunne bli ordinert, ønsket å tjene i flere sokn samtidig. Den tredje og siste typen dispensasjon er kalt *ubi pater*. I disse ansøkingene ønsket en uekte prestesønn, i tillegg til å bli ordinert, å kunne tjene i samme kirke som sin far. Kanonisk rett forbød prestesønner å ha kirkelig tjeneste i

---

¹⁷⁷ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 104.

¹⁷⁸ For mer utfyllende om dispensasjoner knyttet til uekte barn se Schmugge, Ludwig, *Kirche, Kinder, Karrieren. Päpstliche Dispense von der uehelichen Geburt im Spätmittelalter*. 1995.

¹⁷⁹ X I.17.18, redigert i Friedberg II, col. 141

¹⁸⁰ Risberg (red.) & Salonen (intr.), *Auctoritate Papae*, s. 53.

¹⁸¹ Salonen & Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 57.

¹⁸² VI 1.11.1, redigert i Friedberg II, col. 977.

¹⁸³ Salonen & Schmugge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 58

samme kirke som sin far.¹⁸⁴ Slike dispensasjoner er dermed svært sjelden i Pønitiariets kildemateriale.¹⁸⁵ Ifølge Ludwig Schmutge er det bare 2% av Pønitiariets kildemateriale som går under denne kategorien.¹⁸⁶

Et av brevene i kildematerialet forteller om studentene og prestesønnene Franciscus og Alfonsi. De ønsker primært å kunne fortsette med sine religiøse studier selv om farfaren er dømt som kjetter av inkvisisjonen og selv om faren er prest.¹⁸⁷ En kombinasjon av disse to elementene har gjort dem irregulære av inkvisisjonen. Dersom de får denne forespørselen godkjent, ønsker de også å ha muligheten til å tjene i samme kirke som sin far. Den første forespørselen blir godkjent av Pønitiariet og bekrefter dermed at det overnevnte dekretet av Bonifaitus ble respektert. Den andre forespørselen er den eneste i alle de 35 supplikkene i kildematerialet som delvis blir avvist av Pønitiariet. Godkjennelsen av forespørselen er bare gyldig dersom brødrene ikke direkte etterfølger sin far i hans sokn: «(...) dum modo in beneficio vel beneficiis immediate non succedat patri.»¹⁸⁸ I tillegg vil de øvrige forespørslene også kun godkjennes dersom dette kravet opprettholdes.

Delkonklusjon

Den største delen av kildematerialet inngår i kapittelet med tittelen *Utestengt fra det religiøse og administrative liv*. Kapittelet har først og fremst tatt for seg supplikanter som av ulike grunner trenger en pavelig dispensasjon for å kunne vende tilbake til sine religiøse eller verdslige yrker. Et av brevene omhandler en supplikant som selv er grunnen til behovet for en dispensasjon, men den største delen av kapittelet handler likevel om supplikanter som er ekskommunisert som følge av forfedre sitt kjetteri og som derfor må ha en pavelig dispensasjon. Alle de sistnevnte brevene bekrefter fortrinnsvis Bonifatius sitt dekret, fra kanonisk rett, som stadfester at barn av kjettere er uegnet til kirkelige og verdslige embeter. Tanken bak forfølgelsen av supplikantene er også tydelig fra et inkvisisjonsperspektiv ettersom en «ren» blodslinje var svært avgjørende for både karriere og det sosiale liv. Denne dualiteten viser seg i dispensasjonene som omhandler forfedre, nettopp fordi supplikanten i

---

¹⁸⁴ X I.17.11 & X I.17.13, redigert i Friedberg II, col. 139

¹⁸⁵ Salonen & Schmutge, *A sip from the «Well of Grace»*, s. 58.

¹⁸⁶ Schmutge, *Kirche, Kinder, Karrieren*, s. 161-162, referert i Salonen & Schmutge, *A Sip from the «Well of Grace»*, s. 59.

¹⁸⁷ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 47, fol. 300r-300v.

¹⁸⁸ Oversettelse: «så lenge han ikke umiddelbart etterfølger sin far i hans tjeneste»; APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 47, fol. 300r-300v.

utgangspunktet blir erklært uegnet av inkvisisjonen, med tanke på «urent» blod, samtidig som hen spør Pønitiariet om å gjøre et unntak, med tanke på Bonifatius sitt dekret.

Kapittelet over har i tillegg illustrert hvordan konsekvenser på grunn av forfedre kan ha forskjellige grunner. I et av brevene er det resultatet av å være «uekte» født som skaper konsekvenser for de respektive supplikantene. Til forskjell fra de øvrige konsekvensene knyttet til forfedre, blir ikke statusen som uekte neglisjert. Supplikantene får delvis godkjent sin forespørsel, så fremt de ikke direkte etterfølger sin far som prest i samme kirke. Dette er en konsekvens av å være illegitim.

7.2 Straffeplagg

7 av supplikkene i denne oppgaven tar for seg personer som har blitt dømt for kjetteri og som straff må gå med *straffeplagg*. Ansøkerne ønsker å slippe denne straffen videre og ber derfor om en dispensasjon fra Pønitiariet som kan frita dem. Å bli dømt til å gå med «straffeplagg» var en av de offentlige straffene en kjetter kunne få av inkvisisjonen. Plagget, *sanbenito*, var en slags tunika, ofte laget av gulfarget lin, med en eller to diagonale kors farget i rødt på brystet. For veldig alvorlige forbrytelser var det gjerne også tegnet inn flammer eller drager rundt de røde korsene.¹⁸⁹ I tillegg kunne de også få en kjeglehatt kalt *Caroza*, som også ble dekorert med kors.¹⁹⁰ En *sanbenito* kunne være en del av de mindre straffene inkvisisjonen hadde, men også en del av de mer alvorlige. Under en *Auto da fé*¹⁹¹ måtte dømte kjettere gå gjennom den aktuelle byen i et opptog iført en *sanbenito* som et symbol på sine kjetterske handlinger. De med mindre alvorlige straffer gikk først, mens dem som nektet straff og sto i fare for å bli dømt til døden gikk bakerst iført en svart *sanbenito* med påmalte flammer, demoner og andre dekorative, men skremmende motiver.¹⁹² Denne praksisen var særegen for den spanske inkvisisjonen.¹⁹³

For dem som ikke ble dømt til døden, kunne straffeplagget forbli en evig straff. Dette var gjerne kombinert med en kort fengselsstraff.¹⁹⁴ Ifølge Henry Charles Lea var fengselsstraff og straffeplagg nesten alltid «samstemte».¹⁹⁵ Inkvisisjonens fengsel var dog sjeldent brukt som

---

¹⁸⁹ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 34.

¹⁹⁰ Llorente, *The History of the Inquisition of Spain*, s. 71.

¹⁹¹ Seremoniell domsavsigelse og i noen tilfeller, henrettelser.

¹⁹² Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 39; Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 162-163.

¹⁹³ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 250.

¹⁹⁴ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 163-164.

¹⁹⁵ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 163.

straff i seg selv, men heller som en midlertidig forvaring.¹⁹⁶ Alle supplikantene med brev kategorisert som *straffeplagg*, forklarer at de, etter å ha blitt dømt som kjettere av inkvisisjonen, i første omgang ble plassert i varetekt. Først etter at de hadde konvertert til den katolske kirke, ble straffen omgjort fra fengsel til *straffeplagg*. Supplikantene fikk med andre ord en annen straff med en gang de ble en del av den katolske kirke. Ifølge Henry Kamen fikk de fleste kjettere med livstidsdommer i fengsel omgjort sin straff med en gang den innsatte angret på sine handlinger og ønsket tilgivelse.¹⁹⁷ De aktuelle supplikantene i kildematerialet bekrefter Kamen sitt utsagn ettersom det understrekes at dommen først ble omgjort når de hadde konvertert.

Å bære en *sanbenito* gav i teorien større frihet enn fengsel. I praksis førte straffeplagget til en rekke ulemper i det daglige livet fordi plagget utelukkende var et vandrende symbol på en kjetter. Dette var særlig på grunn av alle de særegne dekorasjonene på plagget.

Straffeplaggene til supplikantene i kildematerialet står beskrevet i to av brevene og bekrefter dermed noen av de overnevnte beskrivelsene som tidligere forskere har gitt.¹⁹⁸ I det ene brevet beskrives den såkalte «vanen», straffeplagget, som et type plagg med «*duabus crucibus rubeis*», to røde kors.¹⁹⁹ I det andre brevet, datert bare 10 dager senere, står det bare «*duabus crucibus*», to kors.²⁰⁰ Flere av supplikantene er dømt til å bære disse type plaggene til evig tid – «*penitentiam perpetuam videlicet*». Med andre ord skulle plagget være en evig pøniten²⁰¹. Dersom man døde uten å ha fått absolusjon, ble den dødes *sanbenito* hengt opp i kjetterens lokale kirke.²⁰² Straffen kunne derfor få store konsekvenser, selv i døden. Absolusjon for denne type straff mens man fortsatt var i live, var med andre ord svært viktig både for egen og kommende generasjoners fremtid.

Ønsket om å få slippe offentlig straff er selve kjernen i de syv brevene som omhandler *straffeplagg*. Supplikantene ber om absolusjon og dermed også muligheten til å få omgjort straffen sin. Flere av dem forklarer at de allerede har sonet flere år av straffen og at de i hele denne perioden har vært gode kristne. Et av brevene fra volum 48 avsluttes med at

---

¹⁹⁶ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 235.

¹⁹⁷ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 251.

¹⁹⁸ Se Llorente, *The History of the Inquisition of Spain*, s. 71; Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 34; Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 162-163; Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 250.

¹⁹⁹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 466v-467v.

²⁰⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 473v-474r.

²⁰¹ Kristne botsøvelser for å sone synd.

²⁰² Peters, *Inquisition*, s. 94; Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 165.

Pønitiariet godkjenner forespørselen om å slippe å bære plagget forutsatt at det gjøres en avtale med inkvisitoren som gav straffen i utgangspunktet. Ifølge Henry Kamen lignet de fleste livstidsdommer med straffeplagg på livstidsdommene i fengsel – de ble ikke opprettholdt i praksis. Dommen var gjerne «(...) invariably commuted to a much shorter period at the discretion of the inquisitor.»²⁰³ Avslutningen på brevet I volum 48 viser både at en dispensasjon fra Pønitiariet alene ikke var nok til å komme seg unna inkvisisjonens straff, men også at det var mulig, slik som Kamen skriver, å gjøre en avtale med inkvisitoren for å komme seg ut av den evige straffen.

Delkonklusjon

Kapittelet over har tatt for seg supplikanter i kildematerialet som har blitt dømt av inkvisisjonen til å bære *straffeplagg*, men som ønsker dispensasjon av Pønitiariet for å slippe den nevnte straffen. Først og fremst har kapittelet gitt en oversikt over inkvisisjonens praksis med å bruke straffeplagg som botemiddel for en kjettersk handling. Ved hjelp av brevene i kildematerialet, er det mulig å fastslå at plagget var en religiøs straff. Kjetterne i brevene var først og fremst gitt en fengselsstraff for sine kjetterske handlinger, men etter konversjon fikk de denne straffen omgjort til *straffeplagg*. Beskrivelsene av hendelsesforløpet når de gjelder straff i brevene viser med andre ord tydelig når en straff gikk fra å være sekulær til å bli religiøs.

De fleste supplikantene i de syv brevene i denne kategorien har fått det nevnte plagget, *sanbenito*, som en livstidsdom. I brevene blir det likevel hevdet at supplikanten har vært en god katolikk i hele perioden etter den gitte straffen, og at hen, med utgangspunkt i dette, ønsker å få dommen endret eller forkastet. Som nevnt hevder Henry Kamen at livstidsdommer med straffeplagg, på lik linje med fengsel, sjeldent ble opprettholdt i praksis. Kamen baserer denne informasjonen på inkvisisjonens egen juridiksjon, og muligheten til å sende petisjon til Pønitiariet er dermed ikke inkludert som en faktor i den eventuelle forkortede straffen. De syv ansøkingene relatert til straffeplagg både underbygger og utvider Kamens utsagn. Det er likevel en detalj i et av brevene som tilsier at det ikke alltid holdt å appellere til Pønitiariet. I ansøkingen hvor Pønitiariet ber supplikanten om å henvende seg til inkvisitoren for endelig avgjørelse i saken, er det tydelig at Pønitiariet ikke alltid kunne gi en endelig

---

²⁰³ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 250.

dispensasjon. Likevel forteller det oss også at det var mulig for kjettere å forhandle seg ut av sin livstidsdom med inkvisitoren.

7.3 Jødisk kjetteri

Ved inngangen til 1400-tallet, hadde Spania allerede hatt et omfattende multikulturelt samfunn i flere århundre, med kristne, jøder og muslimer boende side om side.²⁰⁴ I utgangspunktet klarte de tre religionene å respektere og forholde seg til hverandre, men mot slutten av 1300-tallet og utover 1400-tallet oppsto det flere voldelige spenninger.²⁰⁵ Særlig jødiske kvartal ble utsatt for tvangskonvertering til den katolske kirke. De konverterte jødene fikk tilnavnet *conversos*²⁰⁶, og det var denne gruppen som etter hvert ble grunnen til opprettelsen av den spanske inkvisisjon i 1478. Etter et besøk til Sevilla i 1477, ble dronning Isabella overbevist om at mange *conversos* ikke levde som kristne og at det dermed var behov for en overordnet institusjon som kunne forene alle i troen.²⁰⁷ I mars 1492 utstedte Ferdinand og Isabella et dekret som gav alle de spanske jødene valget mellom å la seg døpe eller forlate riket. Følgelig ble praktiseringen av jødedom forbudt i det spanske riket, og jødisk kjetteri ble en stor del av inkvisisjonens rettsaker og forfølgelser.²⁰⁸

I det aktuelle kildematerialet finner vi som nevnt 5 ansøknings som i denne oppgaven er kategorisert som *jødisk kjetteri*. Supplikantene i brevene har blitt dømt for kjetteri relatert til jødedommen og ønsker derfor både absolusjon og dispensasjon fra Pønitentiariat som lar dem få ta del i den katolske troen igjen. Selve kjetteriet beskrevet i brevene kan deles inn i to underkategorier. På en ene siden har vi brev hvor supplikanten sin handling ikke kan sies å være en tydelig jødisk handling. De to supplikantene dette gjelder er nevnt i sammenheng med jødisk kjetteri, men det er på mange måter en implisitt relasjon. På den andre siden finner vi brev hvor supplikanten har tatt fysisk del i en jødisk handling. Med dette menes ulike jødiske seremonier eller tradisjoner.

Ifølge Rawlings viser arkivmaterialet til den spanske inkvisisjonen at mange ble dømt for *potensiale* til å utføre jødisk kjetteri heller enn en faktisk jødisk hendelse som var utført.²⁰⁹

---

²⁰⁴ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 2.

²⁰⁵ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 1-12.

²⁰⁶ Konverterte, dømte jøder.

²⁰⁷ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 56.

²⁰⁸ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 33.

²⁰⁹ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 62.

John Edwards demonstrerte i sin bok *Inquisition* hvordan *conversos* i regionen Soria²¹⁰ oftest ble funnet skyldig for såkalte forbrytelser forbundet med religiøs skepsis eller respektløshet, ikke direkte jødiske handlinger. «This scepticism did not necessarily imply either a rejection of Christianity or an affirmation of Judaism».²¹¹ Henry Kamen mener at mange spanske kristne var påvirket av det multikulturelle samfunnet som eksisterte og at flere respekterte både den muslimske og jødiske troen uten at de faktisk tok del i religionene.²¹² I 1490 uttalte en prest fra Soria at «I think that everyone can be saved in his own faith».²¹³ Samme år uttalte en annen kristen fra Cuenca at «The Muslim can be saved in his faith just as the Christian can in his»²¹⁴ Før 1500 kan vi finne en rekke slike utsagn i inkvisisjonens arkiv. De eksemplifiserer hvor lett det kan ha vært å tolke respekt for andre religioner som en kjettersk handling.

Et godt eksempel på det overnevnte *potensiale* til å utføre jødisk kjetteri, finner vi i brevet til Didacus Sancii de Iubera. Didacus, en prest i bispedømmet Calahorra, har uttrykt at synagogen er et godt sted for bønn og at en god jøde kan bli frelst som en god kristen. I kombinasjon med at hans mor var dømt som heretiker etter sin død, blir han erklært uegnet til sitt kirkelige embete.²¹⁵ Utsagnet til Didacus validerer og anerkjenner den jødiske troen. Dette skaper en motpol til hans rolle som prest i den katolske kirke. Didacus har med andre ord fra et inkvisitorisk perspektiv lagt grunnlag for et *potensiale* til å utføre jødisk kjetteri. Anerkjennelsen ble kanskje oppfattet som et tidlig tegn på konversjon til jødedommen, til tross for at det i ansøkingen understrekes at Didacus alltid har vært en god katolikk. Allerede på 1200-tallet ble det ulovlig for kristne å konvertere til jødedommen.²¹⁶ Den vanligste måten å havne i inkvisisjonens klør, var å bli rapportert inn til inkvisisjonen av andre. Selv om det ikke står eksplisitt, kan man tørre å påstå at Didacus sitt utsagn gjerne er rapportert inn av utenforstående som har hørt ham. Denne eventuelle hemmeliggjøringen av utsagnet, kan på sin side ha bidratt til at inkvisisjonen har oppfattet utsagnet som et tegn på at Didacus tar avstand fra sin rolle som prest og dermed også den katolske kirke. Med en dispensasjon fra Pønitentiariatet ønsker Didacus å kunne fortsette i sitt yrke som prest.

---

²¹⁰ Region i Castilla.

²¹¹ Edwards, John, *Inquisition*, 2009, referert til i Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 61.

²¹² Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 8-10.

²¹³ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 6.

²¹⁴ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 8.

²¹⁵ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 45, fol. 248r.

²¹⁶ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 24.

En viktig del av inkvisisjonens store maskineri var bruken av såkalte «Edicto de Gracia». Dette var et edikt, lest opp av den lokale inkvisitoren etter søndagsmessen, hvor innbyggerne ble oppfordret til å tilstå sine eller andres synder.²¹⁷ For sin egen del kunne tilståelsen føre til en mildere straff. Rett før opplesingen av ediktet måtte alle som var til stede, sverge troskap til inkvisisjonen - et virkemiddel som understrekte viktigheten av å rapportere inn alle mistenkelige handlinger.²¹⁸ Etter 1500 ble «Edicto de Gracia» i stor grad erstattet med «Edicto de Fe» som truet med ekskommunikasjon dersom en ikke rapporterte inn kjetterske handlinger begått enten av seg selv eller andre.²¹⁹ Å være vitne til en kjettersk forbrytelse uten å rapportere den til inkvisisjonen, kunne med andre ord få store følger selv om man ikke selv utførte en kjettersk handling. Et godt eksempel på disse følgene finner vi i et brev fra 1503 titulert «Absolutio pro eo qui cerimonias iudaicas fieri vidit et illas non revellavit» - «Absolusjon for ham som så de jødiske seremonier bli utført og som ikke avslørte dem».²²⁰ Brevet forteller om Rodericus Sanches de Tordehamos, en lekmann fra Palencia, som har vært vitne til noen mennesker utføre jødiske seremonier. Til tross for en ettertrykkelig oppfordring fra den spanske inkvisisjonen om å rapportere kjetterske handlinger, unnlot Rodericus å gjøre dette og han ble dermed ekskommunisert etter at inkvisitoren fant ut av hva han hadde sett og ikke meldt fra om. Dette stemmer overens med konsekvensene av å ikke følge en «Edicto de Fe».

En rekke historikere hevder at inkvisisjonens forsøk på trusler, ved hjelp av edikter, bidro til at mange tilsto kjetteri i frykt for å bli forfulgt i ettertid.²²¹ Det ser ikke ut til at Rodericus er en av disse. Inkvisisjonen hadde såkalte *Comisarios*²²² og *Familiares*²²³ som representanter blant befolkningen. De fungerte som bindeleddet mellom tribunalet og den dømte heretikeren og bidro derfor i stor grad med å samle bevis for tribunalet. Ifølge Henry Kamen må disse rollene ikke forstås som inkvisisjonens hemmelige spioner. «(...) neither familiars nor comisarios were meant to be spies. (...) there is no record of attempts to spy on the religion of Spaniards».²²⁴ Når Helen Rawlings skriver at de aller fleste fryktet at egne familiemedlemmer, venner eller naboer når som helst kunne rapportere inn aktivitet til

---

²¹⁷ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. II*, s. 457.

²¹⁸ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 30.

²¹⁹ Peters, *Inquisition*, s. 91.

²²⁰ APA, Reg. Matrim. et Div. vol 51, f. 128r-128v.

²²¹ Peters, *Inquisition*, s. 91; Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 31; Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 226.

²²² En lokal representant av inkvisisjonen. Vanligvis en geistlig.

²²³ En lokal representant av inkvisisjonen. Vanligvis en lekmann.

²²⁴ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 193.

inkvisisjonen, vitner det om en usikkerhet blant befolkningen og at det gjerne var disse gruppene som i høyest grad rapporterte inn kjetteri utført av andre. I brevet til Rodericus står det kun at inkvisitoren har fått rede på hva han har sett. Det står med andre ord ingenting om *hvem* som har meldt ham inn. Dersom inkvisisjonens egne representanter ikke kan sies å være spioner, er det høyst sannsynlig at Rodericus har blitt rapportert inn til inkvisisjonen av en utenforstående i landsbyen. Ifølge Tamburini var ofte slike beskyldninger, særlig i en sak som Rodericus', bare falske vitnesbyrd av personlige fiender.²²⁵

Rodericus ber Pønitentiariet om tilgivelse og absolusjon. Han begrunner det med at han aldri har veket fra sin tro til tross for hva han har vært vitne til. I motsetning til den overnevnte Didacus, understreker derfor Rodericus at hans *potensiale* for å utføre jødisk kjetteri i ettertid, i praksis ikke finnes. Dette er nok også grunnen til at brevet er signert «Fiat de speciali». I det aktuelle kildematerialet er dette den eneste gangen denne signaturen blir brukt. Rent symbolsk vil innholdet i brevet dermed være rangert lavere enn alle dem med «Fiat de speciali et expresso». For Pønitentiariet er saken viktig, men ikke viktig nok til å få den mest spesielle signaturen.

Selv om brevene ovenfor ikke er bevis på faktiske jødiske handlinger, vitner de om et sterkt og eksisterende jødisk samfunn ved inngangen til 1500-tallet. Dette til tross for utkastelsen av jødene i 1492. Flere av dem som hadde forlatt Spania, vendte tilbake mellom 1493 og 1499, klar til å konvertere til kristendommen.²²⁶ I praksis derimot, var de usikker på sin religiøse identitet – en usikkerhet som i ettertid har ført til debatten rundt eksistensen av såkalte *krypto-jøder*. Begrepet definerer en *converso* som har en hemmelig tilslutning til jødedommen. Tre av de relevante brevene tar for seg supplikanter som, til forskjell fra overnevnte Didacus og Rodericus, faktisk har tatt del i jødiske seremonier. Disse supplikantene er tilsynelatende kristne basert på deres status som lekmenn. Det er umulig å vite om de er såkalte *conversos* da dette verken skrives eksplisitt i brevet eller hintes om på en annen måte. Dermed er det også vanskelig å definere dem som «hemmelige jøder». Når supplikantene likevel er kristne som ifølge brevet har utført jødisk kjetteri, kan det være en sannsynlighet for at de, om ikke annet, hadde jødiske røtter eller et nært forhold til jødedommen.

---

²²⁵ Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 213.

²²⁶ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 66.

Det er ikke bare det faktiske kjetteriet som binder de tre brevene sammen. De er alle sendt til Pønitentiariet i 1503 med svært kort mellomrom. Som nevnt i kapittel [6.2](#) om brevenes datering, avslører brevene viktige detaljer rundt overgangen fra pave Alexander VIs pontifikat (1492-1503) til både Pius III (1503) og Julius IIs pontifikat (1503-1513). De tre mennene i de tre brevene Fernandus, Iohannes og Johannes har alle vært fengslet av inkvisisjonen for sine forbrytelser. I brevene poengteres det imidlertid at de ble frigjort rett etter pave Alexander VI sin død. Eksempelvis står det i et av brevene at: «Domine placuit idem Alexander de medio sublatus fuit, predictus Fernandus a carceribus liber extitit (...)»²²⁷ - «Men så, som Gud ville, ble Alexander fjernet fra oss²²⁸ og den førnevnte Fernandus ble frigjort fra fengsel». Setningen uttrykker to ulike ting. For det første gir det en slags forklaring på supplikasjonenes datering.²²⁹ For det andre insinuerer det hvordan jødisk kjetteri ble håndtert under og etter pave Alexander. Både Arnold Esch og Filippo Tamburini hevder at det er symptomatisk at flere av dem som var dømt for jødisk kjetteri ble frigjort rett etter Alexanders død.²³⁰ Ifølge dem begge finnes forklaringen nettopp i Alexanders mange pavelige dekreter, særlig dem rettet mot inkvisisjonen.

Delkonklusjon

Det foregående kapittelet har sett nærmere på ansøknings kategorisert som *jødisk kjetteri*. Mer spesifikt, har det illustrert to ulike måter å bli dømt for jødisk kjetteri av inkvisisjonen. I to av ansøkingene er supplikantene dømt av inkvisisjonen på grunn av deres *potensiale* til å utføre et jødisk kjetteri heller enn at de faktisk har utført det. Som formulert av Rawlings, gjaldt dette mange personer som ble dømt av inkvisisjonen – særlig for jødisk kjetteri. Ansøkingene i denne underkategorien bekrefter Rawlings utsagn samtidig som det setter spørsmålstegn ved inkvisisjonens definisjon på jødisk kjetteri. Innbyggerne i det spanske riket var vant til et omfattende multikulturelt samfunn hvor de tre religionene Kristendom, Islam og Jødedom levde side om side. De to relevante ansøkingene til Pønitentiariet kan være et godt eksempel på noen av de spanske innbyggernes respekt for dette heller enn et forsøk på å favorisere eller konvertere til jødedommen.

---

²²⁷ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 51, f. 126v.

²²⁸ Med andre ord, han døde.

²²⁹ Se kap. 6.2 om «Plassering i tidsperiode».

²³⁰ Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s.312; Tamburini, «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica», s. 217.

I de tre brevene hvor supplikantene kan sies å ha utført jødisk kjetteri, er først og fremst spørsmålet om de var gamle-kristne, conversos eller såkalte «krypto-jøder». Det sistnevnte begrepet er vanskelig å definere nettopp fordi dette også stiller spørsmål rundt betydningen av jødisk kjetteri. Kan man påstå at supplikantene som ble dømt for å ha deltatt i jødiske seremonier var «hemmelige» jøder eller var handlingene et resultat av gamle familietradisjoner? Et definitivt svar er vanskelig å gi uten å ha ytterligere informasjon om supplikantene. Debatten rundt begrepet er dessuten omfattende og vil ikke diskuteres i detaljer i denne oppgaven.²³¹ Det er likevel et interessant perspektiv på inkvisisjonens håndtering av de tre relevante supplikantene som har potensiale til å utforskes ytterligere.

De tre overnevnte ansøkingene har mer enn bare selve forespørselen til felles. Alle tre er datert med litt over en måneds mellomrom – mer spesifikt etter pave Alexander Vis død. Det er kjent at Alexander i stor grad favoriserte den spanske inkvisisjon og at han til tider gjorde det vanskelig for spanske innbyggere å appellere til Pønitentiarieret. De aktuelle ansøkingenes datering kan dermed ikke være tilfeldig. Dette er særlig fordi brevene også understreker at supplikantene først har blitt løslatt fra fengsel og dermed fått muligheten til å appellere til Pønitentiarieret, etter Alexanders død. Brevene skaper følgelig en tydelig sammenheng mellom pontifikat og muligheten for å sende petisjon til Pønitentiarieret. Samtidig stiller det spørsmål ved Alexanders syn på jødisk kjetteri ettersom det bare er disse brevene som nevner pavens død eksplisitt.

7.4 Delaktig i mord

En viktig del av inkvisisjonens aktivitet var skillet mellom det religiøse og det sekulære. Som en religiøs organisasjon opprettet for å forene den katolske troen, var den rettslige prosessen rundt kjetteri fulgt opp av inkvisisjonen selv. De hadde jurisdiksjon til å foreta arrestasjoner, føre en rettsak og gi en endelig straff. Ved mildere straff som ikke førte til død, kunne de også selv sørge for utførelsen av straffen. Når en heretiker ble dømt til døden derimot, måtte de overleveres til de sekulære myndighetene.²³² Denne ideen ble utformet av pave Innocens III (1198-1216) lenge før inkvisisjonens eksistens for å beskytte åndelige domstoler fra å bli

---

²³¹ For mer om «krypto-jøder» se blant annet Kamen, Henry, *The Spanish Inquisition, 2014*; Roth, Norman, *Inquisition and the Expulsion of the Jews from Spain, 2002*; Netanyahu, Benzion, *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain, 1995*; Braunstein, Baruch, *The Chuetas of Majorca: Conversos and the Inquisition of Majorca, 2011*.

²³² Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III, s. 183*.

beskyldt for henrettelse.²³³ Det var med andre ord et svært viktig prinsipp i kanonisk rett som inkvisisjonen videreførte og opprettholdt.

To ansøkninger i kildematerialet omhandler geistlige supplikanter som ifølge inkvisisjonen og kanonisk rett har brutt skillet mellom det religiøse og det sekulære. Et av de grunnleggende forskriftene i kanonisk rett fastslo blant annet at: «Clericus, iudicum sanguinis exercens, ab officio et beneficio deponitur, et excommunicatus est habens officium praepositi saecularis, si monitus non desistat»²³⁴ - «en geistlig som deltar i juridiske prosesser hvor blod er spilt, skal fjernes fra sin tjeneste og fratras sine rettigheter». Bare en pavelig dispensasjon kunne absolvere dem.²³⁵ Begge supplikantene i de to brevene er ordinert og har på hver sin måte vært et ledd i andres død og dermed blitt erklært uegnet til sine kirkelige embeter. De ber derfor om absolusjon og ikke minst en dispensasjon som gir dem mulighet til å fortsette i sine kirkelige embeter. Som eksemplifisert i kap. 7.1 om utestengelse fra det religiøse og administrative liv, var det ikke nok for geistlige å bare bli absolvert for sitt kjetteri dersom de ønsket å fortsette i sin tjeneste. En dispensasjon fra Pønitentiariatet var også nødvendig.²³⁶

Det første brevet er fra Cordoba og er datert 1499. Supplikanten, Martinus Fernandi de Angulo, er prest men har også tidligere vært ansatt som inkvisitor for inkvisisjonen. Som inkvisitor har han ved flere anledninger dømt heretikere til døden og har dermed selv havnet i inkvisisjonens klør på grunn av sin religiøse status.²³⁷ Martinus sin rolle som både prest og inkvisitor har skapt en rollekonflikt hvor konsekvensene har gått ut over hans kirkelige tjeneste. Det er ikke uvanlig at inkvisitorer også var geistlig, men de aller fleste hadde sin bakgrunn i juss eller andre sekulære grader.²³⁸ Ifølge Henry Kamen vil det derfor være riktig å omtale inkvisitoren som «a bureaucracy not of the Church but of the state»²³⁹ Konflikten mellom kanonisk rett og inkvisitorenes arbeidsoppgaver kan også være et tydelig bilde på dette. På en side beviser Martinus sin delte rolle mellom religion og stat en slags motpart til Kamen sitt utsagn, hovedsakelig fordi det forteller oss at det kan finnes eksempler på inkvisitorer som også var nære kirken. På en annen side beviser Martinus sitt behov for

---

²³³ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 184.

²³⁴ X 3.50.5., redigert i Friedberg II, col. 658-659; se også Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 184.

²³⁵ Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages*, s. 67.

²³⁶ Se kap. 7.1 om «Utestengt fra det religiøse og administrative liv», s. 44.

²³⁷ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 48, fol. 984r-984v.

²³⁸ Lynn, *Between Court and Confessional*, s. 4.

²³⁹ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 191.

dispensasjon fra Pønitentiariet at de to rollene var vanskelig å forene og at det var utfordrende for inkvisitorer, i praksis, å være geistlig.

Til tross for skillet mellom det sekulære og det religiøse, var straffer mot kjettere ansett som nødvendig av den katolske kirke. I mange tilfeller ble faktisk borgere oppmuntret til å legge til rette for at straffer kunne bli gjennomført. Et eksempel på dette kunne være å bidra med ved til bålet som senere skulle brenne kjettere i bytte mot avlatsbrev.²⁴⁰ Dette er tilfellet i den andre ansøkningsen, datert 1500. Her kan vi lese om brevet til presten Didacus de Vehas. Under et besøk av en rekke inkvisitorer til Didacus sin landsby, påbudte de innbyggerne å hjelpe til å finne ved til et bål som skulle brukes til en *Auto da fé*. I bytte mot hjelpen skulle innbyggerne få avlat.²⁴¹ Didacus fulgte denne ordren, men skriver i brevet til Pønitentiariet at han i ettertid fryktet at denne handlingen gjorde ham til en kjetter ettersom han indirekte hadde bidratt til å ta noen andres liv. Han ber derfor om absolusjon og en dispensasjon fra Pønitentiariet som tillater ham å fortsette sin karriere som prest og som lar ham slippe unna eventuelle forfølgelser av inkvisisjonen i ettertid.

I likhet med Martinus, setter Didacus sin religiøse rolle som prest ham i en vanskelig situasjon. Han blir pålagt å hjelpe til med å bære ved, en handling som den katolske kirke i utgangspunktet anser som viktig. Men, ved å bidra til bålet har han ironisk nok implisitt brutt kanonisk rett. Dette ser det ut til at Didacus er klar over selv, da ansøkningsen er sendt før han i det hele tatt har blitt dømt av inkvisisjonen eller blitt ekskommunisert av kirken. Didacus sin forespørsel gir dermed uttrykk for to ulike ting. For det første viser brevet at man slett ikke trengte å bli dømt av inkvisisjonen for å bli fratatt sin geistlige status. Tidspunktet for ansøkningsen, med tanke på hendelsesforløp, gir uttrykk for et ønske om direkte absolusjon fra den hellige stol, selv før noen andre har erklært ham uegnet til sin tjeneste. For det andre viser ansøkningsen makten til inkvisisjonen. Didacus vet at han har gjort noe som kan få ham ekskommunisert av inkvisisjonen, og ønsker derfor å være forut ved å tilegne seg en dispensasjon fra Pønitentiariet. Pave Klemens III (1187-1191) utstedte i sin tid et dekret hvor han erklærte at enhver person mistenkt for å være ekskommunisert, måtte unngås av alle inntil de hadde fått absolusjon – uansett om de var offentlig fordømt eller ikke.²⁴² Ved å sende Pønitentiariet en petisjon før han potensielt blir erklært uegnet, kan med andre ord hjelpe ham

---

²⁴⁰ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, s. 184.

²⁴¹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 298r-298v.

²⁴² Vodola, *Excommunication in the Middle Ages*, s. 34.

også i det daglige livet. Didacus sin ansøknings er like mye en dispensasjon for samfunnet som det er for inkvisisjonen og den katolske kirke.

Delkonklusjon

Kapittelet over har først og fremst demonstrert hvor viktig skillet mellom det religiøse og det sekulære var for både den hellige stol og den spanske inkvisisjonen. Ifølge kanonisk rett skal enhver geistlig som er medskyldig i andres død, fjernes fra sitt embete. Inkvisisjonen praktiserte dette ved å overlate selve utførelsen av en dødsstraff til sekulære myndigheter.

Ansøkningsene definert som *delaktig i mord* eksemplifiserer dette prinsippet på to ulike måter.

I den første ansøkningsen illustreres det hvor vanskelig det var å kombinere et kirkelig embete og en stilling som inkvisitor. Som inkvisitor hadde supplikanten, Martinus, ved en rekke anledninger vært involvert i dommer mot personer som hadde ført til død. Som følge av dette ble han fjernet fra sin stilling som prest. Først og fremst er dette i tråd med kanonisk rett. Det bekrefter at en handling utført i en sekulær stilling, i dette tilfellet inkvisitor, kunne få konsekvenser for ens geistlige stilling. Beslutningene tatt som inkvisitor er ikke i seg selv straffbare. Dette er fordi inkvisitorer hadde myndighet til å dømme personer til døden, bare ikke selv utføre straffen. Det er kombinasjonen av det sekulære og det geistlige som har skapt problemer for supplikanten og som dermed er grunnlaget for ansøkningsen.

Den andre ansøkningsen i kategorien *Delaktig i mord* beskriver på mange måter en lignende problemstilling som den overnevnte. Det er dog ikke den yrkesmessige blandingen mellom det sekulære og det geistlige som er grunnen til ansøkningsen. Supplikanten, Didacus, hjalp noen inkvisitorer med å bære ved til et bål som senere ble brukt til offentlig dødsstraff mot kjettere. Etersom Didacus, i likhet med Martinus, innehadde et geistlig embete som prest, ble han i ettertid bekymret for om denne handlingen gjorde ham uegnet til kirkelig tjeneste. Selve handlingen er utført i tråd med inkvisitorene sitt påbud og påfølgende lovnad om avlat, og er derfor et eksempel på en pålagt handling. Ansøkningsen eksemplifiserer med andre ord hvordan handlinger pålagt av inkvisisjonen, i noen tilfeller faktisk kunne skape problemer med den samme institusjonen i etterkant. Didacus vet at han står i fare for å bli ekskommunisert, noe som vitner om at han egentlig i utgangspunktet kanskje var klar over at handlingen kunne få konsekvenser i ettertid.

7.5 Dømt «in absentia»

Det er ikke uvanlig at inkvisisjonen førte sak mot personer som ikke var til stede verken under rettsaken eller under selve straffen. Som nevnt i kapittel [7.1](#) om forfedre, gjaldt dette særlig saker mot dem som ble beskyldt for kjetteri etter sin død. I de overnevnte sakene mot supplikantens forfedre står det vanligvis at deres ben ble gravd opp etter døden og at de deretter ble brent «in absentia». I tillegg til å brenne benrestene eller kadaveret til den dømte kjetteren, ble også statuer eller bilder av den dømte gjerne brent for å symbolisere den fysiske representasjonen av personen.²⁴³ Andre som kunne bli dømt «in absentia» på denne måten var personer som hadde flyktet fra inkvisisjonen eller, som vi nå skal se, dem som oppholdt seg i et annet land idet inkvisisjonen begynte sin etterforskning og som ikke ville vende tilbake til Spania.

Selve innholdet i de to brevene hvor supplikantene er dømt «in absentia» av inkvisisjonen, er litt ulikt. I ansøkingen til jurist og lekmann Gabriel de la Louja står det ingenting om hvilket kjetteri han har blitt etterforsket for.²⁴⁴ I brevet forklarer Gabriel at han ble etterforsket og dømt av inkvisisjonen da han selv ikke var i Spania. Inkvisisjonens instruksjoner fra 1484 hadde en klar praksis for å straffefølge personer «in absentia».²⁴⁵ Dette er basert på et underkapittel i *Liber Sextus*²⁴⁶ hvor det står at enhver som er mistenkt for kjetteri eller lignende i et helt år, skal dømmes som kjetter.²⁴⁷ Flere var mistenkt lenge nettopp fordi at de ikke befant seg i nærheten av inkvisisjonen. For å unngå dom og ekskommunikasjon, måtte den tiltalte møte fysisk hos inkvisitoren ved sitt nærmeste tribunal og legge frem saken sin.²⁴⁸ Supplikanten Gabriel ber om å få slippe dette og reiser heller personlig til Roma for å forklare seg for den hellige stol. Det står ingenting om hvorfor han ønsker å gjøre dette, men det er tydelig at han er frustrert over at han er mistenkt av inkvisisjonen i utgangspunktet. Gabriel får absolusjon etter reisen til Roma.

En lignende situasjon finner vi i ansøkingen til Martinus de Landaburn. Til tross for likhetene rundt deres omstendigheter, beskrives Martinus sin sak i mer detalj enn det foregående brevet til Gabriel. Dette gir oss to ulike perspektiv på det å være dømt «in

---

²⁴³ Llorente, *The History of the Inquisition of Spain*, s. 29.

²⁴⁴ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 480v-481r.

²⁴⁵ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 86.

²⁴⁶ En samling juridiske prinsipper.

²⁴⁷ VI 5.2.7, redigert i Friedberg II, col. 1071.

²⁴⁸ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 87.

absentia». Brevet forteller om lekmannen Martinus, som etter ti år i tjeneste i den Romerske Kurien blir anklaget av inkvisisjonen for en rekke kjetterske forbrytelser «in absentia». På grunn av sin alder og sin dårlige helse, ber han først og fremst om dispensasjon for å gjennomføre sin eventuelle straff i Roma og dermed slippe å reise tilbake til Spania.²⁴⁹ I motsetning til Gabriel, ser det ikke ut til at han nekter for kjetteriet han er mistenkt for og at det er derfor han ønsker å slippe å reise tilbake til Spania.

Anklagene mot Martinus er svært alvorlige sett fra inkvisisjonens øyne. Han blir hovedsakelig beskyldt for tre ulike hendelser som har funnet sted over en rekke år. For det første anklages han for å være en del av den såkalte sekten til *Alfonsi de Mella*, også kalt «Kjetteriet i Durango».²⁵⁰ Martinus sin hjemby er nettopp Durango. Alfonsi de Mella hadde sitt utspring i bevegelsen *fraticelli* – en fellesbetegnelse på en rekke ulike retninger nært knyttet til fransiskanerordenen.²⁵¹ Alfonsi de Mella ble blant annet beskyldt for å forkaste nattverden og ekteskapet. I tillegg fremsnakkte han muslimer og inkluderte dem i sitt syn på Gud.²⁵² Bevegelsen ble erklært kjettersk av pave Bonifatius VIII på 1200-tallet. Ifølge Arnold Esch er denne bevegelsen en viktig grunn til at den romerske inkvisisjonen etter hvert ble opprettet.²⁵³

Videre blir Martinus også anklaget for å ha voldtatt flere mauriske²⁵⁴ eller muslimske kvinner, en svært alvorlig handling. Hans tro på Alfonsi de Mella kan henge sammen med hans involvering med muslimer ettersom brorskapet som nevnt hadde et godt syn på muslimer og Islam. I 1492 endte den spanske Reconquista, betegnelsen på den kristne gjenerobringen av Den iberiske halvøy fra maurerne. Inntil dette hadde spanske muslimer hatt sitt eget rike i Granada kalt al-Andalus.²⁵⁵ I likhet med de spanske jødene ble de nå bare en utstøtt minoritet i et kristent land. Ikke lenge etter 1492 ble også de spanske muslimene tvunget til å konvertere eller forlate landet.²⁵⁶ Som en høytstående geistlig oppstår det en kulturkonflikt ved Martinus sitt forhold til muslimske kvinner.

---

²⁴⁹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 50, fol. 014v-015v.

²⁵⁰ Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s. 310.

²⁵¹ Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s. 310.

²⁵² Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s. 310.

²⁵³ Esch, «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501)», s. 310.

²⁵⁴ Begrep først brukt av kristne europeere på muslimske innbyggere på Den iberiske halvøy og Nord-Afrika i middelalderen.

²⁵⁵ Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 159.

²⁵⁶ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 75.

Den tredje og siste kjetterske handlingen til Martinus er direkte knyttet til hans kristne tro. Brevet forklarer at Martinus har uttalt at han ikke tror på transsubstansiasjonen.²⁵⁷

Transsubstansiasjon er en svært viktig del av den katolske nattverden og ikke minst den katolske læren. Den Lutherske kirken, som oppsto noen tiår senere, tok helt avstand fra læren om transsubstansiasjon og er en av de store forskjellene mellom de to retningene innenfor kristendommen. Protestanter ble en stor del av inkvisisjonens forfølgelser etter 1520.²⁵⁸ Sammen med Martinus sin påståtte tilhørighet til Alfonsi de Mella, undergraver dermed uttalelsen hans om denne læren hans fundament som katolikk. Det er derfor svært interessant at han i over ti år hadde en høy stilling i den romerske kurien, tett på paven selv, uten å bli konfrontert tidligere.

Delkonklusjon

En stor del av inkvisisjonens aktivitet var rettsforfølgelse av personer «in absentia». Dette gjaldt blant annet personer som var erklært kjettere etter sin død eller personer som av ulike årsaker ikke var til stede i det spanske riket idet inkvisisjonen førte rettsak mot dem. Kapittelet ovenfor har vist to ulike eksempler på den sistnevnte gruppen. Gabriel de la Louja²⁵⁹ og Martinus de Landaburn²⁶⁰ er begge anklaget for kjetteri av inkvisisjonen «in absentia» og har derfor blitt bedt om å returnere til det spanske riket for å få sin straff. Begge supplikantene har derfor sendt inn petisjon til Pønitentiariet for å få en dispensasjon som lar dem få slippe å reise tilbake til det spanske riket. Som nevnt, hadde inkvisisjonen en klar praksis når det kom til forfølgelse av kjettere «in absentia», som blant annet krevde at den anklagde måtte forklare seg personlig hos inkvisitoren for å bli vurdert som uskyldig.²⁶¹ Etersom begge supplikantene får godkjent sin forespørsel, er det tydelig at en dispensasjon fra Pønitentiariet kunne gi anklagde muligheten til å slippe det overnevnte.

I tillegg til å være et eksempel på personer dømt «in absentia», er Martinus de Landaburn sin ansøking også en interessant kilde til noen spesifikke handlinger inkvisisjonen anså som kjettersk. Dette inkluderer deltakelse i en sekt, overgrep mot muslimske kvinner og fornektelse av transsubstansiasjonen. Martinus sin rolle som en viktig geistlig gjør anklagene enda mer alvorlig.

---

²⁵⁷ Faguttrykk som beskriver at brødet og vinen i nattverden faktisk blir forvandlet til Jesu legeme og blod.

²⁵⁸ Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 91.

²⁵⁹ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 49, fol. 480v-481r.

²⁶⁰ APA, Reg. Matrim. et Div., vol. 50, fol. 014v-015v.

²⁶¹ Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol III*, s. 87.

8 Avslutning

8.1 Konklusjon

Innledningsvis spurte jeg om muligheten til å sende petisjon til det Apostoliske Pønitentiari kunne være et middel for å komme seg unna den spanske inkvisisjon. Min aktuelle forskning har resultert i flere forskjellige konklusjoner. På en side har kildematerialet i denne oppgaven vist hvordan personer, som på ulike måter er involvert med den spanske inkvisisjonen, har klart å få sine dommer eller anklager forkastet eller omgjort ved hjelp av Pønitentiariet. Dette til tross for motstridende kanoner i kanonisk rett eller lover i inkvisisjonens instruksjoner. Med kildematerialet som utgangspunkt, har oppgaven gitt eksempler som illustrerer *hva* supplikantene ønsket å unngå og *hvorfor* dette var mulig. På en annen side er det forskjell på om petisjoner til Pønitentiariet i teorien kunne være en måte å unngå inkvisisjonen og om det faktisk fungerte i praksis. Kildematerialet har gitt flere eksempler på ansøkningsprosedyrer hvor innholdet må følges opp av en tredjepart som må bekrefte at supplikantens forklaringer stemmer. I tillegg har det blitt tydelig at sammenhengen mellom pavelig administrasjon og den spanske inkvisisjonen har hatt mye å si. Det var med andre ord ikke gitt at en dispensasjon fra Pønitentiariet var nok i seg selv for å unngå inkvisisjonen.

Et av punktene som ble undersøkt i oppgaven var ansøkningsprosedyrenes opprinnelse. Analysen viste at det var forskjeller mellom antall ansøkningsprosedyrer fra ulike bispedømmer og at det var en sammenheng mellom antall ansøkningsprosedyrer og stedene der inkvisisjonen hadde sine tribunaler. Ansøkningsprosedyrene i kildematerialet tilhører 14 ulike bispedømmer hvorav noen er større enn andre. Bispedømmene med de største tribunalene, slik som Toledo og Sevilla, er oppgitt flest ganger i ansøkningsprosedyrene, mens de små, slik som Cuenca og Jaén, er oppgitt minst ganger. Ifølge Rawlings håndterte de største tribunalene det største antallet rettsaker mot kjettere og det vil derfor være naturlig å konkludere med at kildematerialet viser den samme tendensen. Samtidig er det flere av tribunalene som Rawlings anser som «de største mellom 1480 og 1525»²⁶², som nesten ikke er representert i kildematerialet. Dette gjelder for eksempel Barcelona og Valencia. Dette kan dog forklares ved å se på hva kildematerialet *ikke* kan si noe om. Ansøkningsprosedyrer til Pønitentiariet er ikke rettsaksprotokoller og kan derfor ikke brukes som en kilde til det faktiske antallet rettsaker og forfølgelser under den spanske inkvisisjonen. Et høyt antall ansøkningsprosedyrer i noen av de store tribunalene vil være naturlig, men det vil samtidig

---

²⁶² Se kap. 6.1 om «Ansøkningsprosedyrenes tilhørighet»; Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 15

ikke være unaturlig at noen av dem også har få tilhørende ansøknings. Det var ikke alle anklagde kjettere som tok i bruk Pønitiariet.

I oppgaven min har jeg også undersøkt tidsspekteret til ansøkingene. Her ønsket jeg å finne ut eksakt når personer henvendte seg til Pønitiariet. Tidsperioden til ansøkingene ble illustrert ved hjelp av et linjediagram, og her ble det tydelig at nesten hele perioden fra 1495 til 1503 var representert i materialet. Analysen av innvilgelsesformer i kapittel [5.2](#) om Pønitiariet, viste at alle typer appeller til Pønitiariet ble behandlet året rundt – selv under *sede vacante*. Resultatet er dermed naturlig. Ansøkingene kom imidlertid ikke helt regelmessig og det fantes dermed noen toppe i årstallene. Flest brev ble sendt i 1502 og 1503. Særlig den sistnevnte var mulig å forklare ved hjelp av lokale forhold og pavelige bestemmelser. Kapitlet viste også at flertallet av ansøkingene ble sendt om høsten eller tidlig vinter. 1501 skilte seg ut her, ettersom alle ansøkingene kom til Roma mellom mai og august.

I den nokså korte tidsperioden til kildematerialet, finner vi hele tre paver: Alexander VI (1492-1503), Pius III (1503) og Julius II (1503-1513). De fleste ansøkingene er imidlertid sendt under pave Alexanders pontifikat. Denne oppgaven har eksemplifisert Alexanders gode relasjon til den spanske inkvisisjonen ved hjelp av en rekke ulike pavelige dekret utstedt både før og under den aktuelle tidsperioden til kildematerialet. I brevene sendt før hans død, er det ingen eksplisitt indikasjon på hans «favorisering» av inkvisisjonen. Det er først i brevene sendt etter hans død i 1503 at vi får et inntrykk av hans regulering av muligheten til å sende appeller til Pønitiariet. I kapittel [6.2](#) om ansøkingenes plassering i tidsperioden og i kapittel [7.3](#), om *Jødisk kjetteri*, er det vist hvordan ulike fraser i tre av ansøkingene eksplisitt understreker at den gjeldende supplikanten først har hatt muligheten til å sende appell til Pønitiariet etter Alexanders død. Særlig et av Alexanders dekret, eksemplifisert i kapittel [5.3](#), hvor han hindrer innbyggere i Spania fra å sende inn appeller til Pønitiariet, bekrefter dette. De tre brevene fra 1503 illustrerer også forskjellen på Pønitiariets tilgjengelighet for spanske innbyggere under Alexanders pontifikat og under hans etterfølgere Pius og Julius. Det kan med andre ord ikke alltid ha vært en faktisk mulighet å bruke Pønitiariet som et middel for å komme seg unna inkvisisjonen. Et bredere tidsrom kan avsløre om denne muligheten faktisk var betydelig innskrenket under Alexanders pontifikat i forhold til hans forgjengere og etterfølgere.

Den foregående forskningen har også analysert supplikantene i ansøkingene. I kapittel [6.3](#) spurte jeg hvem søkerne i kildematerialet var med tanke på kjønn, alder og yrke. Materialet hadde både kvinnelige og mannlige supplikanter. Det var likevel et overtall av menn. Dette stemmer overens med tidligere tendenser i foregående forskning om ansøkinger til Pønitiariet. Ifølge Henry Kamen sin forskning på den spanske inkvisisjon, beskriver resultatene likevel ikke en trend i inkvisisjonens forfølgelser ettersom flere spanske kilder indikerer at inkvisisjonen totalt sett forfulgte nesten like mange kvinner som menn. Resultatet må forstås i lys av yrker. I kapittel [6.3](#), om supplikantene, er det oppgitt at flest supplikanter innehar ikke kirkelige-titler. Dette er korrekt etter inndelingen av supplikantene i tre grupper, men det er mulig å slå sammen supplikantene med kirkelige titler og dem definert som studenter. Dette er fordi alle i den sistnevnte gruppen studerer til å kunne inneha et geistlig embete, og vil derfor med tiden bli en del av gruppen med kirkelig tittel. I denne gruppen vil det naturligvis være flere menn enn kvinner ettersom antall geistlige embeter var større for menn enn for kvinner. Kildematerialet har dermed gitt uttrykk for to sammenhengende tendenser. For det første var det mer vanlig for dem med kirkelige titler å appellere til Pønitiariet i den gitte tidsperioden. Som følge av dette kan vi også konkludere med at det var flere menn enn kvinner som benyttet seg av praksisen med å appellere til Pønitiariet mellom 1495-1503.

En viktig del av oppgaven var dedikert til spørsmålet om *hva* supplikantene henvendte seg til Pønitiariet for. Analysen av innholdet i ansøkingene viste tydelig at supplikantene ønsket dispensasjon for noen spesifikke saker. Materialet viste med andre ord bare en liten del av sakene som inkvisisjonen generelt forfulgte. Innholdet ble gruppert tematisk i fem ulike kategorier: *Utestengt fra det religiøse og administrative liv*, *Straffeplagg*, *Jødisk kjetteri*, *Delaktig i mord* og *Dømt «in absentia»*. Ved hjelp av en dispensasjon fra Pønitiariet, unngikk supplikantene blant annet straffeforfølgelse, både kommende, som supplikantene i kapittel [7.5](#) om *Dømt «in absentia»*, og pågående, slik som enkelte av supplikantene i kapittel [7.3](#) om *Straffeplagg*. Flere har også unngått utestengelse fra det religiøse liv, slik som flere av supplikantene i kapittel [7.1](#). Alle kategoriene som ble analysert i kapittelet, inneholdt straffeprosesser som er godt beskrevet i tidligere forskning. Det var likevel overraskende at kjetteri relatert til jødedom ikke var mer representert ettersom noe inkvisisjonsforskning betegner dette kjetteriet som det største i inkvisisjonens første år.²⁶³ I likhet med

---

²⁶³ Se Rawlings, *The Spanish Inquisition*, s. 14-15; Kamen, *The Spanish Inquisition*, s. 65 & 247.

representasjonen av brevenes bispedømmer, kan resultatet sannsynligvis fordi materialet ikke representerer det totale antallet inkvisitoriske rettsaker i det spanske riket.

For noen av supplikantene er en dispensasjon fra Pønitiariet nødvendig for å kunne vende tilbake til det religiøse liv, mens det for andre bare er et forsøk på å unnsnippe straff. Den førstnevnte gjelder særlig supplikantene med religiøse embeter ettersom kanonisk rett i stor grad regulerte deres tjeneste. Dette skillet skaper et definisjonsspørsmål på hva det vil si å «unngå» inkvisisjonen. I kildematerialet er det straffeprosessen til inkvisisjonen og ettervirkningene av denne som supplikantene generelt ønsker å unngå. De fleste supplikantene med kirkelige titler har fått en dom av inkvisisjonen som samsvarer med kanonisk rett. Dette er blant annet eksemplifisert i kapittel [7.4](#), *Delaktig i mord*, hvor to prester har brutt en viktig kanon ved å medvirke i andres død. Uavhengig av inkvisisjonens bestemmelser, ville de på et eller annet tidspunkt ha blitt erklært uegnet av den katolske kirke. For disse supplikantene er ikke appellen til Pønitiariet et forsøk på å unngå inkvisisjonen i seg selv men heller bli absolvert fra sitt brudd på kanonisk rett generelt.

Oppgaven min kastet også et nytt lys over Pønitiariets behandlingsprosess. Dette gjaldt særlig den avsluttende delen av en supplikasjon. En analyse av materiale i lys av behandlingsprosessen definerte flere elementer slik som bruken av «non obstantibus», betydningen av innvilgelsesformen og praksisen rundt videreføring av en ansøking. Hvordan videreføringen av saken ble gjort viste seg å være avgjørende for om en dispensasjon alene var nok til å unngå inkvisisjonen. I det aktuelle materialet ble som oftest ansvaret for oppfølgingen av saken, overlatt til geistlige. Dette ser også ut til å ha vært noen som supplikanten kjente til. Eksempelet på videreføring i materiale, illustrerer at sannhet var en grunnleggende nødvendighet for at dispensasjonen fra Pønitiariet var gyldig. Kapittelet viste også eksempler på ansøkinger hvor de oppnevnte geistlige ikke bare fikk i oppgave å påse at innholdet i brevet var riktig, men hvor de også ble bedt om å sørge for at inkvisitoren ikke straffeforfulgte supplikanten ytterligere. Dette er et konkret bevis på at Pønitiariet kunne bistå suplikanter med å komme seg unna den spanske inkvisisjonen.

Et av hovedspørsmålene i oppgaven min var knyttet til samspillet mellom Pønitiariet og inkvisisjonen. Kunne dømte kristne bruke Pønitiariet mot inkvisisjonen, eller var det klare regler rundt hvilke beslutninger Pønitiariet kunne ta når institusjonen behandlet saker knyttet til inkvisisjonsprosesser? Oppgaven har vist at en rekke suplikanter fikk dispensasjon

av Pønitentiariet til tross for alvorlige forbrytelser. Det er imidlertid også presentert supplikasjoner som indikerer at en dispensasjon ikke var nok. Dette har i stor grad sammenheng med videreføringen av supplikasjonen. Ansøkingene i kildematerialet har ikke bare blitt videreført til geistlige. I dette materialet er også inkvisitorer en mulig tredjepart. Kapittel [7.2](#), om straffeplagg, tok for seg noen eksempler fra kildematerialet hvor supplikanten avslutningsvis ble bedt om å gjøre egne avtaler med sine lokale inkvisitorer før en endelig avgjørelse kunne tas. Dette kan ha flere forklaringer. I forhold til tidligere forskning på ansøkinger til Pønitentiariet, er det i aktuelle kildematerialet en ny faktor – inkvisisjonen. Ansøkingene er sendt fordi inkvisisjonen har straffeforfulgt eller mistenkt supplikanten, og det er derfor inkvisitoren som er det primære bindeleddet mellom supplikanten og den gitte straffen. Særlig bruken av straffeplagg som et botemiddel var særegent for inkvisisjonen. Pønitentiariet kunne med andre ord ikke vise til en spesifikk kanon i kanonisk rett som samsvarte med straffen. Som nevnt finnes det ifølge Kamen flere tilfeller hvor inkvisitorer gjerne omgjorde en livstidsdom med straffeplagg. Videreføringen av disse type ansøkingene til inkvisitorer fremfor biskoper, kan være som følge av straffeplaggets særegne plass hos inkvisisjonen. Dette funnet oppsummerer også den overordnede konklusjonen i denne oppgaven: det var ikke alltid nok med bare en dispensasjon for å komme seg unna inkvisisjonen.

8.2 Videre forskning

Det innledende målet i arbeidet med dette temaet var å finne frem til et kildemateriale, relatert til den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari, som i det store bildet kunne eksemplifisere deres forhold. Mer spesifikt var hypotesen at ansøkinger fra Spania til Pønitentiariet kunne være et godt eksempel på dette. Mitt eget arbeid i Pønitentiariets arkiv førte til store funn som i ettertid dannet grunnlaget for forskningen presentert i denne oppgaven. De fleste funnene har aldri blitt undersøkt før nå. Dette kildematerialet er likevel bare en liten brøkdel av det totale materialet som kan eksemplifisere et forhold mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari. Konklusjonene presentert i oppgaven, beviser først og fremst at det fortsatt finnes mye uoppdaget materiale i Pønitentiariets arkiv og at det derfor er mye rom for videre forskning på området.

Oppgaven har, i tillegg til å besvare den gitte problemstillingen, gitt nye opplysninger om det Apostoliske Pønitentiari. Flere av disse funnene har ikke vært mulig å analysere grundig på

grunn av oppgavens form og avgrensing. Dette gjelder særlig betydningen av innvilgelsesform og sammenhengen mellom den pavelige myndigheten og appeller. Flere av disse aspektene vil, med et større grunnlag for sammenligning, kunne være med på å videreføre kunnskapen om selve søknadsprosessen til Pønitentiariet, både i sammenheng med den spanske inkvisisjonen men også på et generelt grunnlag.

Oppgaven har også eksemplifisert hvordan materialet som finnes i Pønitentiariets arkiv kan skape en ny tilnærming til studier rundt den spanske inkvisisjonen. I denne oppgaven er det flere ganger vist hvordan ansøkingene ofte gir beskrivelser knyttet til inkvisisjonens straffeprosess eller forfølgelser. Et godt eksempel på dette er ansøkinger kategorisert som *straffeplagg* hvor vi både får detaljer om selve straffeprosessen, men også beskrivelser om selve plagget. Ettersom begge disse elementene stemmer overens med tidligere forskning på straffeplagg²⁶⁴, som for øvrig gjerne har brukt spanske arkiv som sine kilder, vil det være naturlig å fastslå at ansøkinger til Pønitentiariet også kan være en nyttig kilde til spansk inkvisisjonsforskning. Ansøkingene har også vist eksempler på elementer ved det spanske samfunnet under inkvisisjonen som i en større historisk kontekst vil være nyttig for studier rundt det sosiale livet i Spania. Dette er særlig privilegiene som blir listet opp i noen av ansøkingene i kildematerialet. Kopier av originale supplikasjoner, som vist i denne oppgaven, har med andre ord introdusert et nytt element i forskningen som bør få en større plass i fremtiden.

Oppgavens innledende sitat av Filippo Tamburini er også en oppsummerende avslutning. Forskingen gjort i denne oppgaven er et bidrag til en ytterligere forståelse rundt forholdet mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari. Samtidig har det gjennom forarbeid og skriveprosess blitt tydelig at det fortsatt er mye som gjenstår. Tamburinis utsagn er derfor høyst relevant også i dag, 23 år senere. Alt som kan sies om forholdet mellom den spanske inkvisisjonen og det Apostoliske Pønitentiari, har *fortsatt* ikke blitt sagt.

---

²⁶⁴ For eksempel se Lea, *A History of the Inquisition of Spain vol. III*, 1906; Rawlings, *The Spanish Inquisition*, 2002; Kamen, *The Spanish Inquisition*, 2014.

9 Litteratur- og kildeliste

Upubliserte kilder:

Archivio Storico della Penitenzieria Apostolica, Roma (APA)

Reg. Matrim. et Div., vol 45

fol. 248r, 251v-252r

Reg. Matrim. et Div., vol 47

fol. 270r-270v, 300r-300v

Reg. Matrim. et Div., vol 48

fol. 393v-394r, 585r, 605v-606r, 984r-984v

Reg. Matrim. et Div., vol 49

fol. 258r-259r, 262r-262v, 271v, 298r-298v, 304v-305r, 349v-350r, 425v-426r, 442r-442v, 466v-467v, 473v-474r, 492v-493r, 493r-493v, 504v-505r, 507r-507v

Reg. Matrim. et Div., vol 50

fol. 014v-015v, 032r-032v, 050r-051r, 097r-097v

Reg. Matrim. et Div., vol 51

fol. 069r-070v, 100v-101v, 126r-126v, 126v-127r, 128r-128v, 178v-179r, 201v-203r

Publiserte kilder

Eubel, Conrad (red.), *Hierarchia catholica medii aevi II, ab anno 1431 usque ad annum 1503 perducta*, Münster. Libraria Regensbergiana, 1914.

Friedberg, Aemilius (red.), *Corpus Iuris Canonici, pars secunda, Decretalium Collectiones* Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1959.

S. J. Llorca, P. Bernadino (red.). *Bulario Pontificio de la Inquisición Española: en su período constitucional (1478-1525)*. Miscellanea Historiae Pontificiae, Vol. XV, Collectionis n. 48. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1949.

Sekundærlitteratur

Esch, Arnold. «Ein Ketzer in der Leibgarde des Borgia-Papstes (1501): Aus den Appellationen gegen die spanische Inquisition in den Registern der Poenitentiaria Apostolica 1478-1503». *Archive for Reformation History*, vol 112 (2021): 308-323.

Jørgensen, Torstein & Gastone Saletnich. *Brev til paven: norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 1999.

Kamen, Henry. *Spain 1469-1714: a society of conflict*. London: Longman, 1983.

- Kamen, Henry. *The Spanish Inquisition: A historical revision. 4th edition*. New Haven: Yale University Press, 2014.
- Lea, Henry Charles. *A History of the Inquisition of Spain (in 4 volumes)*. New York: The Macmillan Company, 1906-1907.
- Llorente, Juan Antonio. *The History of the Inquisition of Spain: From the Time of its Establishment to the Reign of Ferdinand VII*. London: Printet for G. B. Whittaker, 1826.
- Lynn, Kimberly. *Between Court and Confessional: The politics of Spanish inquisitors*. New York: Cambridge University Press, 2013.
- Peters, Edward. *Inquisition*. USA: University of California Press, 1989.
- Rasmussen, Tarald & Einar Thomassen. *Kristendommen: en historisk innføring*. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.
- Rawlings, Helen. *Church, Religion and Society in Early Modern Spain*. New York: Palgrave, 2002.
- Rawlings, Helen. *The Spanish Inquisition*. Oxford: Blackwell, 2006.
- Risberg, Sara (red.) & Kirsi Salonen (intr.). *Auctoritate Papae: The Church Province of Uppsala and the Apostolic Penitentiary 1410-1526*. Diplomatarium Suecanum, appendix: Acta Pontificum Suecica II, Acta Poenitentiarie. Stockholm: The National Archives of Sweden, 2008.
- Salonen, Kirsi. *Cardinals and the Apostolic Penitentiary. I A Companion to the Early Modern Cardinal* redigert av Mary Hollingsworth, Miles Pattenden & Arnold Witte, 144-153, Leiden: Brill, 2020.
- Salonen, Kirsi. *The Penitentiary at as Well of Grace in the Late Middle Ages: The Example of the Province of Uppsala 1448-1527*. Saarijärvi: Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia/Annales Academiae Scientiarum Fennicae 313, 2001.
- Salonen, Kirsi & Ludwig Schmugge. *A sip from the «Well of Grace». Medieval texts from the Apostolic Penitentiary*. Washington: The Catholic University of America Press, 2009.
- Schmugge, Ludwig & Filippo Tamburini. *Häresie und Luthertum: Quellen aus dem Archiv der Pönitentiare in Rom (15. und 16. Jahrhundert)*. Paderborn: Schöningh, 2000.
- Tamburini, Filippo. *Ebrei, Saraceni, Cristiani: vita sociale e vita religiosa dai registry della penitenzieria apostolica (secoli XIV-XVI)*. Milano: Istituto di propaganda libraria, 1996.

Tamburini, Filippo. «Inquisición Española y Penitenciaría Apostólica». I *Historia de la Inquisición en España y América III*, redigert av Joaquín Pérez Villanueva & Bartolomé Escandell Bonet, 207-224. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 2000.

Vodola, Elisabeth. *Excommunication in the Middle Ages*. Berkley – Los Angeles – London: University of California Press, 1986.